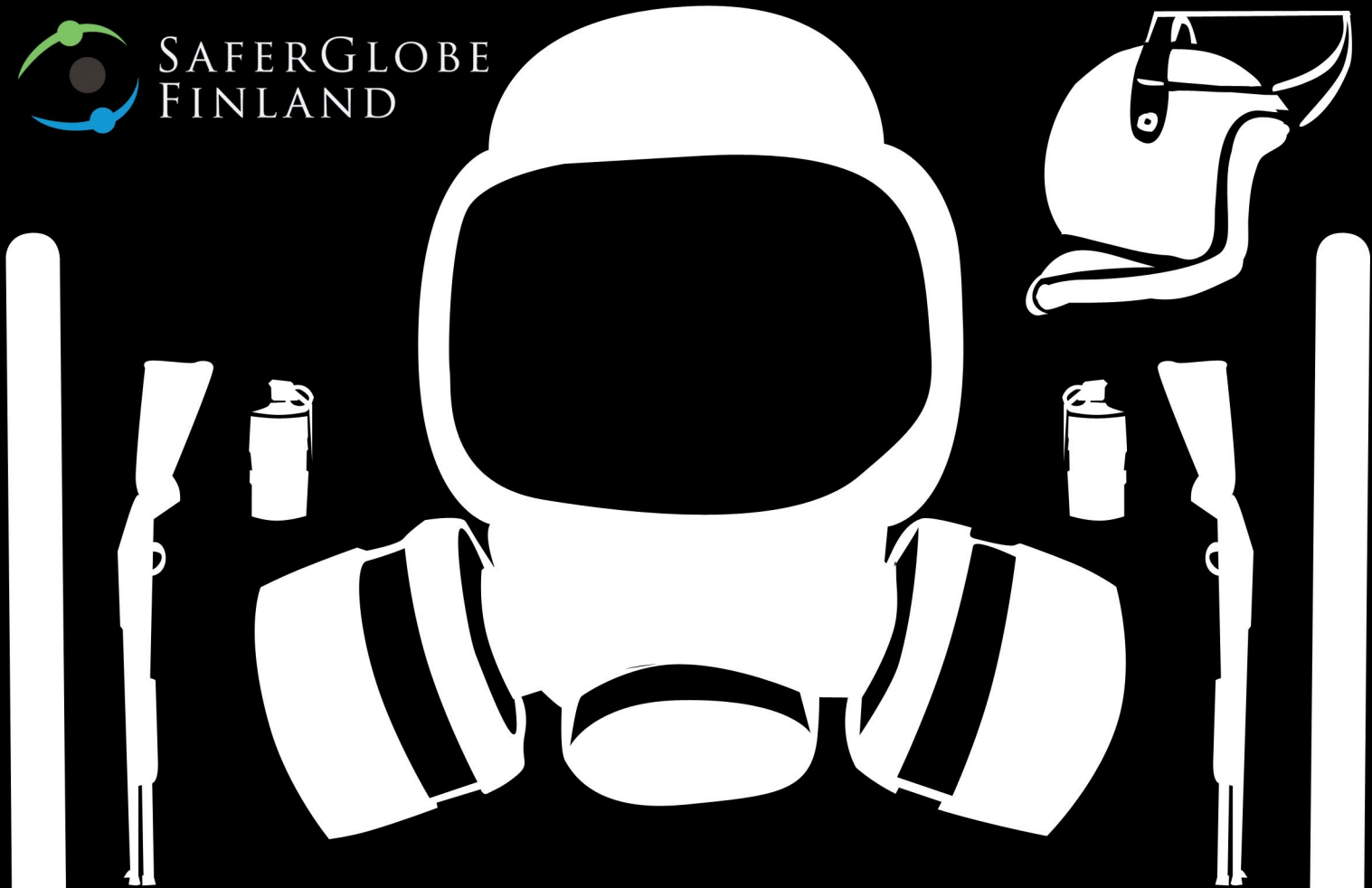
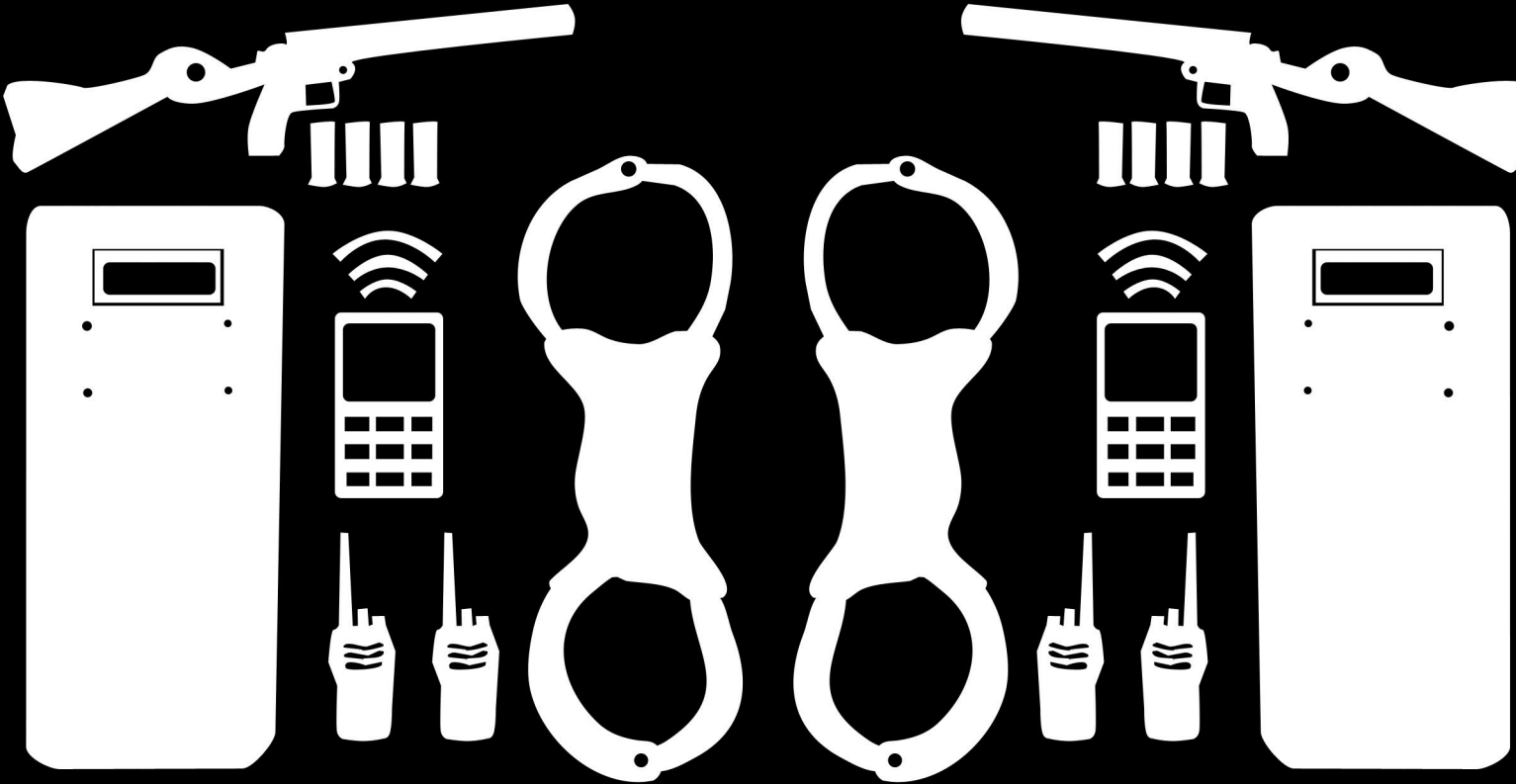




SAFERGLOBE
FINLAND



SUOMEN ASEVIENTI 2012
TEEMANA
JOUKKOJENHALLINTA



sisällysluettelo

| | |
|---|----|
| Johdanto | 3 |
| Maailman asekauppa | 4 |
| Suomen ase- ja sotatuotevienti | 5 |
| Aseita ja niiden käyttöä rajoittavat sopimukset | 14 |
| Asevalvonta | 19 |
| Harmaa lista | 23 |
| Kirjoittajat, lähteet ja sanasto | 24 |

artikkelit

| | |
|--|----|
| Suomalaista joukkojenhallintaa Kosovossa | 13 |
| Joukkojenhallinnan kehitys | 18 |

Suomen asevienti 2012 teemana joukkojenhallinta
Johannes Lehtinen (toim.)

© 2013 SaferGlobe -tutkimusverkosto ja kirjoittajat.

Raportin tietoja käytettäessä tai siteerattaessa on mainittava lähteeksi SaferGlobe-tutkimusverkosto.

Kansikuva Antti Pekkala
Ulkoasu ja taitto Mikko Branders
Paino MarkPrint, Lahti 2013
ISBN 978-952-6679-02-0 (nid.)

SaferGlobe -tutkimusverkosto tuottaa tietoa ja kehittää työvälineitä kestävän rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Suomen asevientiraportti on osa asevaraisen turvallisuuden tutkimustamme. Voit tukea työtämme liittymällä kannatusjäseneksi verkko-osoitteessa www.saferglobe.fi.

Tätä julkaisua ja asevalvontaa ovat tukeneet:

Itämerikeskussäätiö



JOHDANTO

Kuluneen vuoden aikana mielenosoituksia, protesteja ja väkivaltaisia mellakoita on nähty eri puolilla maailmaa. Arabikevään vaikutukset tuntuvat edelleen Lähi-idässä. Viime keväänä rajuja yhteenottoja nähtiin myös Turkissa. Euroopan rauhanomaisuutta todisteltiin viime vuonna Nobel-palkinnolla, mutta mellakat ja mielenosoitukset eivät rajaudu vain Euroopan ulkopuolelle tai vähemmän demokraattisiin valtioihin. Eurokriisin myötä myös EU:n kriisimaissa, etenkin Espanjassa ja Kreikassa, on nähty laajamittaisia mielenosoituksia ja protesteja. Suomea lähinnä väkivaltaisia mellakoita on nähty viime toukokuussa Tukholman lähiöissä, joissa puhkesi laajamittaisia protesteja.

Edellä mainitut esimerkit kertovat, että eri alueilla ja eri tilanteissa mielenosoitusten ja protestien taustalla vaikuttaa joukko varsin erilaisia syitä ja yhteiskunnallisia olosuhteita. Kyse voi olla esimerkiksi mielenilmauksista työttömyyttä, sosiaalista kurjistumista, kansalaisoikeuksien rajaamista tai syrjäytymisen kokemusta vastaan. Viranomaisten tapa reagoida protesteihin tai ennakoida niitä vaihtelee suuresti. Toisaalla pyritään ennaltaehkäisevään toimintaan ja yritetään vastata sosiaalisiin ongelmiin esimerkiksi sosiaalipolitiikan keinoin. Toisaalta varsinkin autoritaarisissa valtioissa viranomaisten vastaus protesteihin on usein väkivaltainen. Pyrkimys ratkaista sosiaalisia konflikteja voimakeinoin on kuitenkin usein tehotonta ja johtaa konfliktien laajenemiseen ja pitkittymiseen.

Tässä raportissa perehdymme joukkojenhallintaan. Suomi vie maasta joukkojenhallintatuotteita ja myös osallistuu joukkojenhallintaan osana kansainvälistä kriisinhallintaa. Kerromme, millaista joukkojenhallintaa Suomen viranomaiset harjoittavat ja millaisiin tilanteisiin varaudutaan kotimaassa ja ulkomailla. Vertaamme myös suomalaisten toimintamalleja ja periaatteita kansainväliseen normistoon ja käytäntöön.

Joukkojenhallintatilanteissa toimintamalleihin vaikuttavat sekä viranomaisten saama koulutus että varustus. Viranomaisten toiminta taas voi vaikuttaa siihen, kärjistyvätkö mielenilmaukset väkivaltaisiksi vai eivät. Toisaalta viranomaisilla tulee myös olla edellytykset suorittaa tehtävänsä turvallisesti ja tehokkaasti.

Asekaupan kansainvälisen sääntelyn osalta merkittävä askel otettiin, kun YK:ssa solmittiin asekauppasopimus. Suomi on ollut vahvasti mukana tukemassa sopimuksen syntymistä. Toinen merkittävä tapahtuma YK:n asekauppasopimuksen rinnalla oli aseidenriisun saralla Suomessa otettu edistysaskel Ottawan henkilömiinakielto-sopimuksen astuessa voimaan. Tukeakseen asevalvonnan kehittämistä SaferGlobe -tutkimusverkosto julkaisi syyskuussa 2013 tutkimuksen asevientivalvontajärjestelmän nykytilasta. Käsillä olevassa raportissa esitellään lyhyesti tuon syyskuussa julkaistun tutkimuksen tuloksia ja vientivalvontajärjestelmän mahdollisia ongelmakohtia.

Edellisessä asevientiraportissamme tarkastelimme harmaan listan arviointikriteeristön pohjalta, millaisia mahdollisia ongelmakohtia Suomesta käsin toteutettuun asevientiin liittyy. Erityisenä huomion kohteena olivat viennit Saudi-Arabiaan, Bahrainiin ja Kazakstaniin. Tässä raportissa tarkastelemme jälleen näihin maihin haettuja vientilupia ja lupien myöntämisperusteita. On huomionarvoista, että Saudi-Arabiaan ja Bahrainiin ei vuonna 2012 myönnetty kaikkia haettuja vientilupia. Tämä kertoo siitä, että kokonaisharkinnalla on merkitystä vientilupapäätöksiä tehtäessä.

Tällä raportilla haluamme monipuolistaa suomalaista ulko- ja turvallisuuspoliittista keskustelua. Toivomme, että lukijat uskaltavat ottaa rohkeasti osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja pohtivat asekaupan ja aseiden käytön vaikutuksia rauhaan ja turvallisuuteen.

Maailman asekauppa

EU:n asevientinä näyttää nousseen suurten asevientimaiden Ranskan¹, Ison-Britannian², Espanjan³ ja Ruotsin⁴ julkistamien vuotuisten tilastojen valossa. Näiden neljän maan osuus EU:n koko viennistä vuonna 2011 oli 57 prosenttia, joten kyseisten valtioiden asevientitietojen pohjalta voi hahmottaa pitkälle myös vuoden 2012 asevientien kehityssuuntaa. Lisäksi nämä neljä valtiota vievät tuotteita kaikista tärkeimmistä sotatuotteiden kategorioista ja niistä viedään tuotteita kaikkiin maanosiin.

Ranskan, Ison-Britannian, Espanjan ja Ruotsin myöntämien vientilupien arvo kasvoi vajaat 19 prosenttia vuodesta 2011 vuoteen 2012. Verrattuna edelliseen neljään vuoteen kasvua oli peräti 33 prosenttia. Asekauppa EU:n sisällä kasvoi, mutta tämä ei välttämättä ennakoiv pidemmän ajan trendiä, sillä Espanja myönsi vientilupia EU-maihin yli viidellä miljardilla eurolla, mikä on poikkeuksellisen suuri summa. Pääostajia olivat Ranska, Iso-Britannia ja Saksa. Neljän EU-maan vientilupatietojen valossa tarkasteltu vuosi 2012 oli viimeisistä viidestä vuodesta unionin tuottoisin.

Tukholman kansainvälinen rauhantutkimusinstituutti SIPRIin mukaan maailman sotilasmenot eivät kasvaneet vuosien 2010 ja 2011 välillä ja vuonna 2012 rekisteröitiin vajaan puolen prosentin lasku. Lasku koski etenkin Länsi- ja Keski-Eurooppaa mutta myös Pohjois-Amerikkaa, Keski- ja Etelä-Aasiaa sekä Oseania.⁵ Kasvun pysähtymisestä huolimatta maailman asevientit kasvoivat peräti 17 prosentilla viisivuotiskaudella 2008–2012 verrattuna viisivuotiskauden 2003–2007.⁶

Maailman sotilasmenojen trendit näkyivät myös Ranskan, Ison-Britannian, Espanjan ja Ruotsin asevientienissä. Vienti Pohjois-Amerikkaan laski 30 prosenttia. Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa Yhdysvaltojen joukkojen asteittainen vetäytyminen Irakista ja Afganistanista. Myös Pohjois-Afrikkaan myönnettyjen vientilupien määrä laski merkittävästi, koska asevientinä on vähentynyt Libyaan ja Tunisiaan arabikevään jälkeen. Toisaalta Etelä-Amerikkaan suuntautuva vienti on ollut

vuosien ajan nousussa sekä määrällisesti että suhteutettuna muuhun EU:n vientiin. Suurimmat ostajat alueella ovat Brasilia ja Venezuela.

ASEVARUSTELU KIIHTYI AASIASSA

SIPRIin mukaan viisi suurinta aseidentuojamaata olivat kaikki Aasian maita: Intia (12 % maailman asetuonnista), Kiina (6 %), Pakistan (5 %), Etelä-Korea (5 %) ja Singapore (4 %). Myös Lähi-idässä on merkittäviä aseiden tuojia. Arabiemiraattien liitto sekä Saudi-Arabia ovat sijoilla 9 ja 10. EU:sta ostettiin eniten aseita Lähi-itään. Neljän suuren EU-viejämaan koko asevientinä Lähi-itään suuntautui 23 prosenttia. Saksa myönsi vientilupia Persianlahden arabimaihin yhteensä 1,4 miljardin euron arvosta. Summa oli kaksi kertaa suurempi kuin edellisenä vuonna.⁷

Aasiassa ja Persianlahden alueella on parhaillaan käynnissä voimakas asevarustelu. Samalla kun sotaväsymyksestä kärsivä ja velkojaan vähentämään pyrkivä Yhdysvallat on vähentänyt sotilasmenojaan, ovat Aasian maat, kuten Intia, Kiina ja Japani, kasvattaneet sotilaallista kapasiteettiaan etenkin merivoimien osalta. Kiina nousi ensimmäisenä aasialaisena valtiona viiden suurimman asevientimaiden joukkoon pudottaen Iso-Britannian listalta. Muut neljä olivat Yhdysvallat, Venäjä, Saksa ja Ranska. SIPRIin mukaan muutokset saattavat enteillä Aasian valtioiden asevientien kasvua. Etelä-Korea, Japani ja Singapore ovat jo nyt merkittäviä asevientimaita.⁸ Myös Ranskan puolustusministeriön vuosiraportissa todetaan kilpailun lisääntyneen merkittävästi sen jälkeen, kun Etelä-Korea ja Kiina ovat alkaneet tulla markkinoille kilpailukykyisiä tuotteita.⁹

Aasian varustautumiseen saattaa liittyä alueen maiden halu vahvistaa sotilaallista kapasiteettiaan alueellisten kiistojen vuoksi. Etelä-Kiinan meren alue ja sen käyttöä koskevat taloudelliset kysymykset ovat aiheuttaneet vuosien ajan jännitteitä muiden alueen valtioiden ja Kiinan välille. Esimerkiksi ASEAN-maiden huippu-

kokous Kambodžassa päättyi Etelä-Kiinan merta koskeviin riitoihin.¹⁰ Itä-Kiinan merellä taas Japani ja Kiina ovat ajautuneet kiistaan Senkakun (japaniksi) tai Diaoyun (kiinaksi) asumattomasta saariryhmästä. Kiista on aiheuttanut maiden välille poliittisia jännitteitä ja taloudellisia menetyksiä. Lisäksi Pohjois-Korean sotilaallinen uhka ja Kiinan varustautuminen ovat johtamassa siihen, että myös Japani lisää sotilaallista varustautumistaan.¹¹

LÄHI-ITÄ AJAUTUI VÄKIVALTAAN

Vuoden 2010 joulukuussa Tunisiasta alkaneet ja seuraavan vuoden helmikuuhun mennessä noin kymmenen Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän maahan levinneet levottomuudet johtivat siihen, että EU:n asevientinä oli arvioitava uudelleen. Arabikevät ei ollut ohi, vaan sen vaikutukset näkyivät yhä. Esimerkiksi Iso-Britannia ei myöntänyt Egyptiin vientilupia joukkojenhallintaan soveltuvalla materiaalille.¹² Espanja taas ei myöntänyt vientilupia Bahrainiin vedoten maan sisäiseen tilan-

teeseen.¹³ Ruotsi ei avannut julkisuudessa tekemiään vientilupapäätöksiä, mutta se ei myöntänyt vientilupia Bahrainiin eikä Arabiemiraattien liittoon.¹⁴

EU julisti asevientikiellon Syyriaan toukokuussa 2011. Kiellolla pyrittiin ennen kaikkea estämään Syyrian hallituksen väkivaltaa maan omia kansalaisia kohtaan.¹⁵ Saarrossa ovat olleet lisäksi mukana Turkki, Yhdysvallat ja Arabiliiton maat. Syyrian hallitusta ovat aseistaneet pääasiallisesti Venäjä ja Iran.¹⁶ Syyrian sisällissodan kiihtyessä länsimaat ovat muuttuneet epävarmoiksi sen suhteen, tulisiko Syyrian kapinallisia tukea vai ei. Pelkona on ollut aseiden ajautuminen kapinallisten kautta islamistisille äärijärjestöille Syyrian sisällä tai muilla alueilla. Yhdysvallat ja Iso-Britannia ovat päättäneet alkaa toimittaa Syyrian kapinallisille ei-tappavia varusteita, kuten viestintävälineitä ja suojavarusteita. Syyrian kapinalliset ovat onnistuneet myös hankkimaan aseita mustan pörssin asemarkkinoilta. Aseet ovat tulleet moninaisista lähteistä, muun muassa Libyasta, Turkista, Kroatista ja Jordaniasta.¹⁷

Suomen ase- ja sotatuotevienti

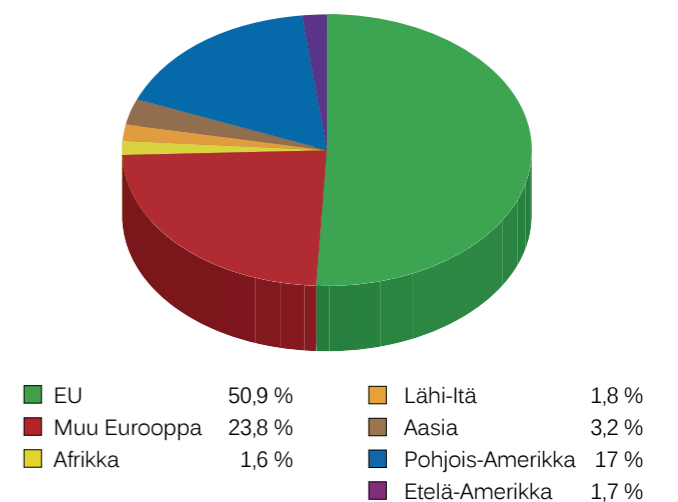
Suomi sotatuotevienti on kansainvälisesti vertaillen suhteellisen pientä, mutta Suomi kuuluu siitä huolimatta maailman merkittävimpien aseidentuottaja- ja -viejämaiden joukkoon. Suomen sotatuotevienti on ollut viimeisen kymmenen vuoden aikana keskimäärin noin 77 miljoonaa euroa vuodessa.



Sotatuotteiden vientilupia myönnettiin vuonna 2012 yhteensä 208, mikä oli noin 80 lupaa edellisvuotta vähemmän. Myönnettyillä luvilla saa viedä sotatuotteita noin 64 miljoonan euron arvosta. Vientiluvat ovat yleensä voimassa vuodesta kolmeen vuoteen, ja edellisinä vuosina myönnettyjä lupia käytettiin vuonna 2012 merkittäviä määriä.

Vuonna 2012 sotatuotteita vietiin Suomesta 113 miljoonan euron arvosta. Se oli enemmän kuin kertaakaan aiemmin 2000-luvulla. Se oli myös 30 prosenttia enemmän kuin edellisellä viisivuotiskaudella (2003–2007). Asevientinissä yksittäisten kauppojen tilastollinen merkitys voi olla hyvin suuri, minkä takia vientiä tarkastellaan viiden vuoden jaksoissa.

Sotatuoteviennin jakautuminen alueittain



Suomen viennistä tasan puolet vietiin EU-maihin, mikä tarkoittaa, että EU:hun suuntautunut vienti kasvoi kahdeksan prosenttiyksikköä edellisvuodesta. Finanssikriisi ei siten näkynyt ainakaan vielä raportointivuoden 2012 aikana Suomen osuudessa unionin asevarustelus-

ra. Vienti Lähi-itään ja EU:n ulkopuoliseen Eurooppaan laski. Lähi-idän kiristynyt tilanne näkyi kuitenkin viennissä, ja sotilaspatruunoita vietiin Turkkiin merkittävästi enemmän kuin useina edellisinä vuosina. Samoin vienti Arabiemiraatteihin kasvoi. Sveitsi asetti Arabiemiraatit kansalliseen asevientikieltoon, kun Syyriasta löytyi Sveitsin sinne kymmenen vuotta aiemmin viemiä käsikranaatteja.

Suomen aseviennistä EU:n ulkopuoliseen Eurooppaan suuntautui suhteellisesti katsottuna vajaa neljäsosa koko viennistä, mitä selittävät panssarijoneuvokaupat Kroatiaan. Muun Euroopan osuus viennistä tulee jatkossa laskemaan, koska Kroatia liittyi Euroopan unioniin kesällä 2013. Tässä raportissa Kroatiaan kohdistuva vienti on tilastoitu vielä EU:n ulkopuoliseksi vienniksi.

Sen sijaan Afrikan ja Etelä-Amerikan suhteellinen osuus koko viennistä kaksinkertaistui, ja viennin osuus näille alueille oli silti yhteensä yhä alle kaksi prosenttia Suomen aseviennistä kokonaisuudessaan. Afrikkaan viedyssä osuudessa merkittäviä olivat panssarijoneuvokaupat Etelä-Afrikkaan sekä viime vuosina myönnetty lukuisat sotilaskiväärien vientiluvat. Uutena vientimaana listalle tulivat Mauritius ja Etelä-Sudan. Mauritiukselle vietiin yksittäinen sotilaskivääri ja Etelä-Sudaniin suojavarusteita humanitaarisiin tehtäviin.

Myös asevientti Suomesta Pohjois-Amerikkaan kaksinkertaistui niin, että se oli vuonna 2012 17 prosenttia koko viennistä. Vienti Kanadaan ja Yhdysvaltoihin on kasvanut aina vuodesta 2006 lähtien. Yhdysvaltainviennin kasvua saattavat selittää muun muassa F/18 Hornet -rynnäkköhävittäjien modernisointihankkeeseen liittyvät vastakaupat.

Valtioneuvostossa käsiteltiin vuonna 2012 kolme vientilupahakemusta. Niistä kaksi koski aseiden kauttakuljetusta. Toinen lupa myönnettiin sotilaskypärien kauttakuljetukseen Intiasta Portugalin asevoimille ja toinen Patriot-ohjuksille Saksasta Etelä-Koreaan. Kauttakuljetuslupia ei ilmoiteta puolustusministeriön julkisessa vientilupatilastossa. Merkittävin vuoden aikana myönnetty vientilupa oli Patrian panssaroidujen AMV-pyöräajoneuvojen valmistusoikeuden eli lisenssin vientilupa Puolaan.

Muita merkittäviä asekauppoja oli 150 tarkkuuskivääriin vientilupa Kuwaitin asevoimille. Aseet valmistaa italialaisen Fabbrica d'Armi Pietro Berettan suomalainen tytäryritys Sako, mutta aseet viedään Italiasta. Täysin uutena vientimaana listalle tuli Etelä-Sudan, jonne vietiin suojavälineitä.

Vuoden aikana tehtiin kolme kielteistä vientilupahakemuspäätöstä. Niistä kaksi tapausta on analysoitu myöhemmin esitettävässä harmaassa listassa. Kolmannessa tapauksessa viranomaiset arvioivat, että olisi liian suuri riski myöntää lupa viedä sotatarvikkeita Turkmenistaniin. Tapauksessa haettiin lupaa kahden tarkkuuskiväärin, niihin tarkoitettun valonvahvistimen ja kymmenientuhansien sotilaspatruunoiden vientiin. Turkmenistanin ihmisoikeustilanne on yksi maailman heikoimmista.

JOUKKOJENHALLINTAVÄLINEIDEN VIENNI

Suomesta viedään myös joukkojenhallintavälineitä, kuten OC- eli paprikasumuttimia (OC tulee sanoista Oleoresin capsicum). Niistä käytetään myös nimitystä pippurisumutin. Suomen olisi pitänyt EU:n kidutusvälineasetuksen mukaisesti antaa komissiolle raportti paprikasumuttimien ja muiden kidutusvälineiden vientiluvista jo vuodesta 2006 lähtien.

Selvitimme asiaa edellisen asevientiraportin artikkelissa, minkä jälkeen sisäasiainministeriön poliisiosasto laatikin kesällä 2013 ensimmäisen asevienttiä koskevan raportin EU:n komissiolle. Raportin mukaan Suomi ei myöntänyt asetuksen alaisia vientilupia. Vuoden 2011 asevientiraportissa kerroimme, että Suomesta viedään paprikasumuttimia, joille olisi pitänyt myöntää EU:n asetuksen mukaiset vientiluvat. Mitään lupajärjestelmää ei tosin ole edes luotu, joten lupia ei voi varsinaisesti hakeakaan.

Paprikasumuttimien lisäksi Suomesta vietiin myös suojavarusteita, kuten luotiliivejä ja suojakypäriä. Suojavarusteet eivät sinällään ole uhka kenellekään, vaan niiden käyttö saattaa jopa vähentää väkivaltaa, kun viranomaisten ei tarvitse turvautua koviin keinoihin oman toimintansa suojaamiseksi. Suojavarusteita käytävät myös humanitaarisen avun työntekijät ja muut kriisialueilla työskentelevät henkilöt.

Luotiliivejä ja muita suojavarusteita sai viedä muun muassa Libyaan, Ruandaan ja Kongon demokraattiseen tasavaltaan. Niitä hankkivat YK ja muut hallitusten väliset järjestöt sekä kansalaisjärjestöt, kuten esimerkiksi Kirkon ulkomaanapu. Vientitilastossamme tällaiset humanitaariset viennit on merkitty ylänneksillä: luku 1 tarkoittaa, että maahan suuntautunut vienti meni kokonaisuudessaan humanitaarisiin tarkoituksiin, ja luku 2, että viennistä osa on mennyt näihin operaatioihin osallistuville. Jälkimmäisissä tapauksissa mukana voi siis humanitaaristen vientien vastaanottajien ohella olla myös muita sotatuotteita.

Suojaliivejä vietiin myös sotilas- ja viranomaiskäyttöön Ranskaan ja Ruotsiin. Usein suojaliivejä hankkivat vankilaviranomaiset.

Suojavarusteiden myynnissä tulee kiinnittää huomiota varusteiden lopulliseen käyttötarkoitukseen. Esimerkiksi Arabiemiraattien liitolle myönnettiin lupa noin seitsemällesadalle taktiselle luotiliiville. Välineillä on hyvinkin erilaisia käyttötarkoituksia, jotka riippuvat muun muassa kohdevaltion viranomaisten voimankäytösäädöksistä, mikä tulisi ottaa huomioon vientilupapäätöksiä tehtäessä.

Toinen ja määrällisesti suurin Suomesta vietävä joukkojenhallinnassa käytetty tuote on kaasunaamarit. Pääasiassa M95-kaasunaamaria ja sen suodattimia viedään Suomesta vuosittain kymmeniätuhansia kappaletta. Esimerkiksi Saudi-Arabiaan sai vuosina 2010–2011 viedä 16 000 M95-kaasunaamaria.

Kaasunaamarien loppukäyttäjät vaihtelevat suuresti. Esimerkiksi vuonna 2012 puolustusministeriö myönsi Australiaan 50 vientilupaa kaasunaamareille. Kaasunaamareista osa oli tarkoitettu erälle Queenslandin ambulanssipalvelulle ja osa taas orgaaniselle viinitilalle, jossa kaasunaamarit liitettiin osaksi juomapulloja. Lisäksi Omanin ilmavoimille sai viedä sata kaasunaamaria. Myös Unkariin myönnettiin kolme vientilupaa: maahan sai viedä vajaat 700 kaasunaamaria ja varasuodattimia. Unkarin sisäpoliittinen tilanne on kiristynyt viime vuosina, ja maa on rajoittanut kansalaisten toiminnanvapauksia.

Siviiliviranomaisten käyttöön tarkoitettuja M98-suojanaamareita sai viedä Kiinaan vajaat sata kappaletta ulkoministeriön kaksikäyttötuotteiden vientiluvalla. Tuotteiden loppukäyttäjä ei selviä ulkoministeriön toimittamasta vientilupakoosteesta. Yleisesti ottaen Kiinan viranomaiset ovat ongelmallinen loppukäyttäjä, koska kansalais- ja poliittiset oikeudet ovat maassa hyvin rajoitetut.¹⁸ Yhteiskunnalliset jännitteet ovat kiristyneet vuodesta 2011 alkaen, jolloin Kiinassa rekisteröitiin noin 180 000 joukkomielenosoitusta¹⁹, mikä tekee noin 400 mielenosoitusta päivässä. Tämä kertoo epätasa-arvon²⁰, työolosuhteiden²¹, etnisten jännitteiden²², ympäristöongelmien²³ ja korruption²⁴ aiheuttamien yhteiskunnallisen liikehdinnän kasvaneen. Muutos näkyy myös hallituksen asennoitumisessa ”sisäisiin uhuksiin”: Kiinan sisäisen turvallisuuden budjetti on vuodesta 2011 alkaen ylittänyt ulkoisen turvallisuuden budjetin.²⁵

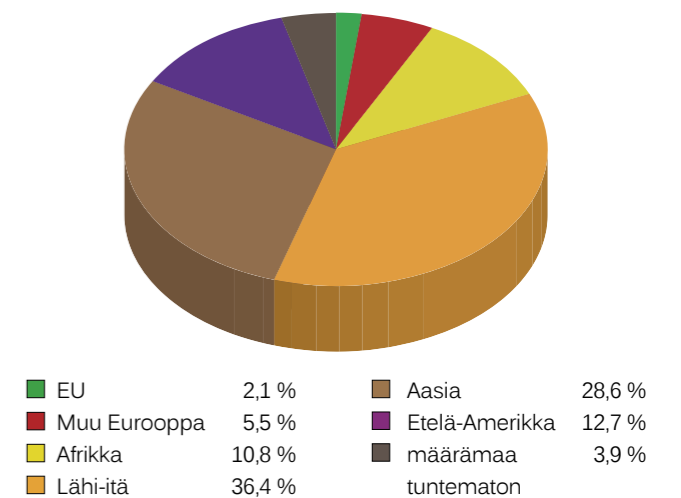
Alun alkaen kaasunaamarit olivat Nokian puolustusvoimille valmistamia M-61-kaasunaamareita. Nokia teki maskin, ja Kemira valmisti suodatinosan. Niitä

tehtiin aina 1980-luvulle asti. Puolustusvoimat sai uuden M-95-mallin 1990-luvulla. Valmistuksesta vastasi Kemiran Vaasan tehdas. Kun tehdas siirtyi osaksi Scott Safetyä, sen nimi vaihtui Scott Health & Safetyksi. Scott Safety valmistaa pelastus- ja viranomaiskäyttöön tarkoitettuja hengityssuojaimia ja lämpökameroita. Yhtiö on osa Tyco International -konsernia, ja se työllistää noin tuhat henkeä Kiinassa, Australiassa, Meksikossa ja kahdella Euroopan tehtaallaan Isossa-Britanniassa ja Suomessa.²⁶ Scott Safety ilmoitti sulkevansa Vaasan tehtaansa vuosina 2013–2014 ja siirtävänsä kasvosuojainten tuotannon Englantiin. Suojainten valmistus työllisti Suomessa noin 25 henkeä.²⁷ Vanhoja M-61-kaasunaamareita on viety Suomesta kymmeniätuhansia kappaletta globaaleille asevoimien ylijäämävälittäjille Saksaan ja Yhdysvaltoihin.



Kaksikäyttötuotteille myönnettiin 434 vientilupaa, mikä on hieman yli 30 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Merkittävin muutos oli Etelä-Amerikan suhteellisen osuuden kasvu vajaasta 3 prosentista vajaaseen 13 prosenttiin. Sitä selittävät kaksikäyttötuotteiden vientiluvat Brasiliaan ja Meksikoon. Uusina vientimaina listalle ilmentyivät Libya, Turkmenistan, Uzbekistan, El Salvador ja Venezuela. Kyse ei välttämättä ole muutoksista Suomen vientipolitiikassa vaan yritysten pyrkimisestä uusille markkina-alueille. Kaikkia viennin kohdemaita ei tiedetä, koska osa luvista myönnettiin koontilupina. Kohdemaat eivät käy ilmi myöskään ulkoministeriön toimittamista tiedoista.

Kaksikäyttötuotevientilupien jakautuminen alueittain



jatkuu sivulla 12

EUROOPAN UNIONI



| | | | | |
|---------------|----------------------|---|-------|---------|
| Alankomaat | 65 881 | - | - | 55 000 |
| Belgia | 1 132 197 | - | 25 | 192 200 |
| Bulgaria | 92 475 | - | 75 | 5 000 |
| Espanja | 930 299 | - | 84 | 12 600 |
| Irlanti | 354 500 | - | 177 | 115 200 |
| Iso-Britannia | 6 879 582 | - | 1 973 | 211 920 |
| Italia | 410 706 | - | 711 | 373 960 |
| Itävalta | 192 109 | - | 128 | 108 560 |
| Kroatia | 26 179 514 | 1 | 43 | 91 000 |
| Latvia | 273 496 | - | 128 | 41 400 |
| Liettua | 8 492 | - | 368 | 87 010 |
| Luxemburg | 115 469 ² | - | - | - |
| Malta | 1 240 500 | - | 4 | - |
| Puola | 34 698 944 | 1 | 478 | 733 240 |
| Ranska | 4 250 518 | 3 | 901 | 451 050 |
| Romania | 242 | - | - | 20 200 |
| Ruotsi | 3 965 809 | 2 | 1 572 | 402 490 |
| Saksa | 1 899 440 | 2 | 1 074 | 695 120 |
| Slovakia | - | - | 66 | 105 300 |
| Slovenia | 5 739 | - | 101 | 4 200 |
| Tanska | 217 427 | - | 671 | 590 500 |
| Tseki | 21 274 | - | 6 | 445 200 |
| Unkari | 198 416 | - | - | 223 500 |
| Viro | 593 725 | - | 159 | 480 200 |

- 1 Vienti kokonaan suojarusteita YK:n tai kansainvälisen operaation käyttöön
2 Osa viennistä suojarusteita YK:n tai muun kansainvälisen operaation käyttöön

AFRIKKA

| | | | | |
|---------------|----------------------|----|-------|-----------|
| Algeria | - | 1 | - | - |
| Egypti | - | 22 | - | - |
| Etelä-Afrikka | 1 501 042 | 2 | - | 9 800 |
| Etelä-Sudan | 26 100 ¹ | - | - | - |
| Kenia | 180 180 ¹ | - | - | - |
| Kongo | 49 418 ¹ | - | - | - |
| Libya | 23 100 ² | 1 | - | - |
| Mauritius | 5 732 | - | - | - |
| Namibia | 1 391 | - | 5 200 | 2 000 000 |
| Nigeria | - | 1 | - | - |
| Sambia | - | - | 120 | - |
| Sudan | 25 775 ¹ | - | - | - |
| Tunisia | - | 15 | - | - |
| Zimbabwe | - | 5 | - | - |

- 1 Vienti kokonaan suojarusteita YK:n tai kansainvälisen operaation käyttöön
2 Osa viennistä suojarusteita YK:n tai muun kansainvälisen operaation käyttöön

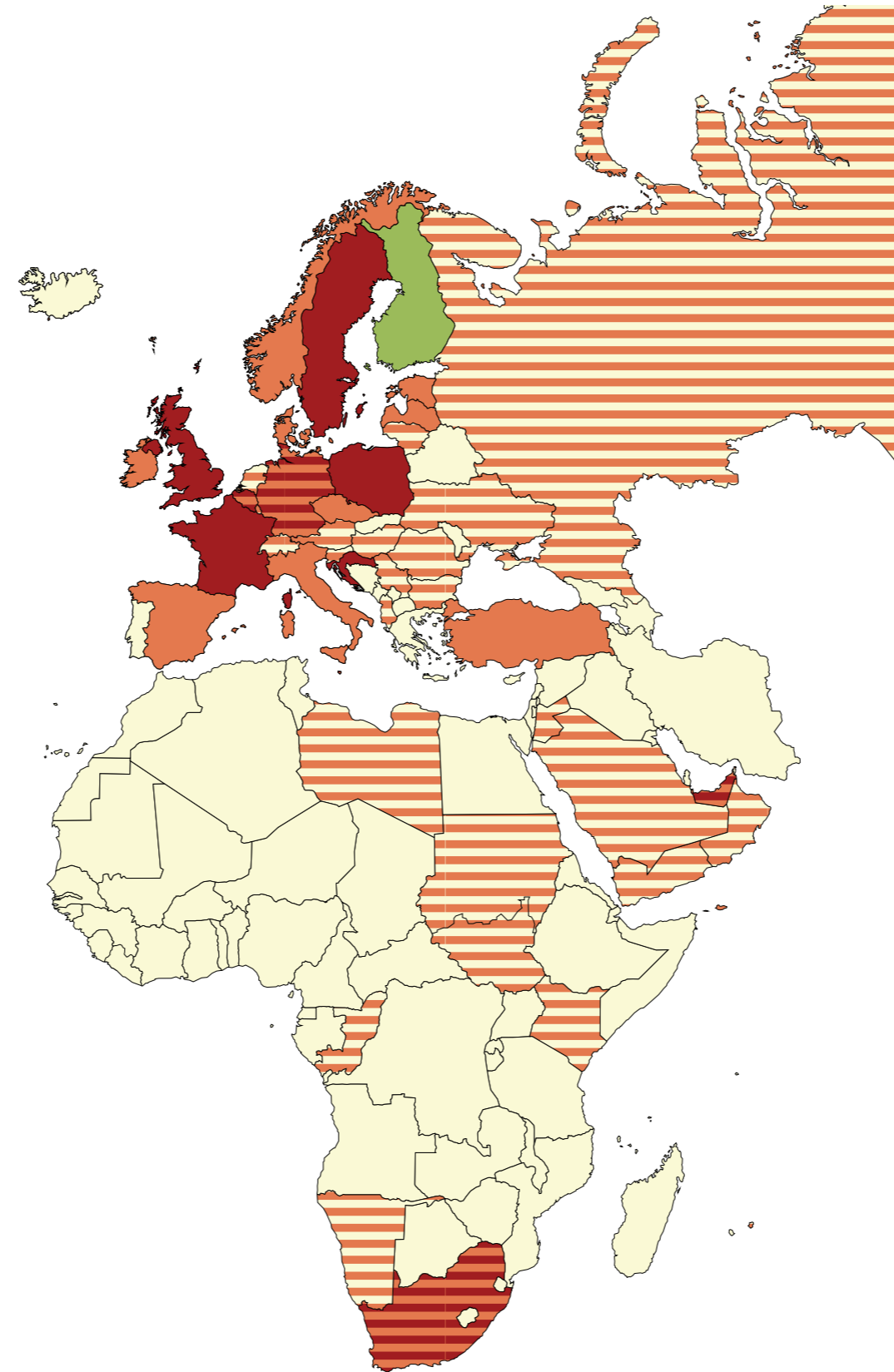
SUOMEN ASEVIENTIMAA, SOTATARVIKKEIDEN VIENNI YLI 2 MILJOONAA €

SUOMEN ASEVIENTIMAA, SOTATARVIKKEIDEN VIENNI 1 - 2 MILJOONAA €

SUOMEN ASEVIENTIMAA, SOTATARVIKKEIDEN VIENNI 200 000 - 1 MILJOONAA €

SUOMEN ASEVIENTIMAA, SOTATARVIKKEIDEN VIENNI 0 - 200 000 €

EI VIENNIÄ RAPORTOINTIVUONNA



MUU EUROOPPA



| | | | | |
|------------------------|----------------------|----|-------|------------|
| Albania | 36 456 | - | - | - |
| Bosnia ja Hertsegovina | - | 3 | - | - |
| Islanti | - | - | 505 | 3 200 000 |
| Makedonia | - | - | - | 30 000 |
| Norja | 321 019 | - | 3 500 | 22 060 000 |
| Serbia | 9 560 | - | 3 | 4 000 |
| Sveitsi | 173 870 ² | - | 454 | 11 250 000 |
| Ukraina | 42 551 | 1 | - | - |
| Valko-Venäjä | - | 8 | - | - |
| Venäjä | 113 690 | 11 | - | - |

- 1 Vienti kokonaan suojarusteita YK:n tai kansainvälisen operaation käyttöön
2 Osa viennistä suojarusteita YK:n tai muun kansainvälisen operaation käyttöön

LÄHI-ITÄ

| | | | | |
|---------------------------|------------------------|----|-----|---------|
| Arabiemiiraaattien liitto | 1 280 462 ² | 56 | 110 | 86 800 |
| Bahrain | - | 18 | - | - |
| Irak | - | 3 | - | - |
| Iran | - | 6 | - | - |
| Jemen | 36 905 | - | - | - |
| Jordania | 88 065 | - | - | - |
| Kuwait | - | 6 | - | - |
| Libanon | - | 14 | - | - |
| Oman | 8 990 | 6 | - | - |
| Qatar | - | 6 | - | 16 000 |
| Saudi-Arabia | 195 000 | 8 | - | 150 000 |
| Turkki | 396 028 | 35 | - | - |

- 1 Vienti kokonaan suojarusteita YK:n tai kansainvälisen operaation käyttöön
2 Osa viennistä suojarusteita YK:n tai muun kansainvälisen operaation käyttöön



SOTATARVIKKEET (VIETY, €)



KAKSIKÄYTTÖTUOTTEET (VIENTILUPA, LUPAA KPL)

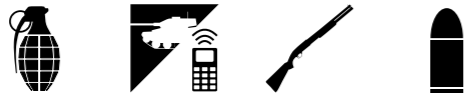


KAUPALLISET ASEET (VIENTILUPA, ASETTA KPL)



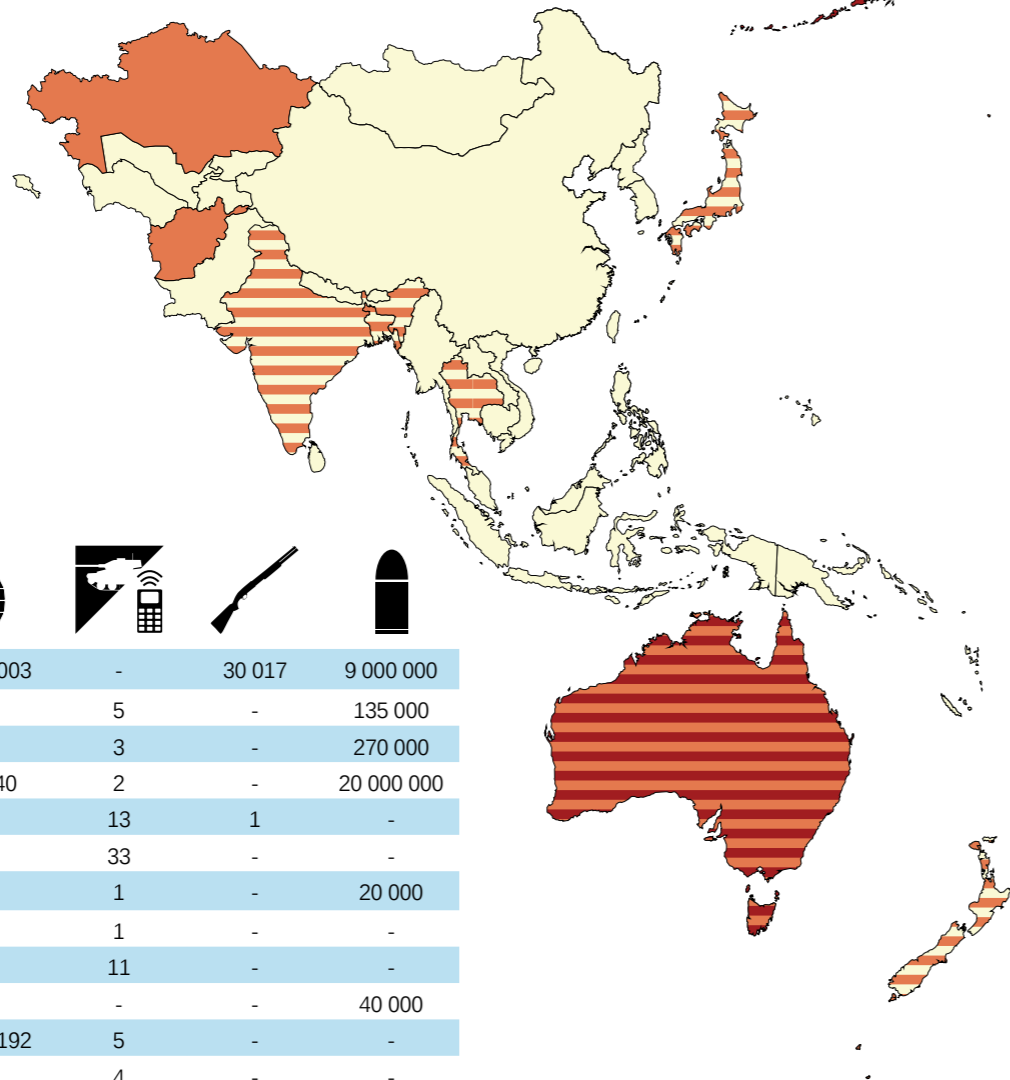
KAUPALLISET PATRUUNAT (VIENTILUPA, PATRUUNAA KPL)

KESKI- JA ETELÄ-AASIA



| | | | | |
|--------------|----------------------|----|---|---------|
| Afganistan | 220 778 ¹ | - | - | - |
| Armenia | - | 25 | - | - |
| Bangladesh | 122 670 | - | - | - |
| Intia | 4 115 | 14 | - | 204 000 |
| Kazakstan | 270 850 | - | - | 4 800 |
| Turkmenistan | - | 2 | - | - |
| Uzbekistan | - | 1 | - | - |

- 1 Vienti kokonaan suojarusteita YK:n tai kansainvälisen operaation käyttöön
2 Osa viennistä suojarusteita YK:n tai muun kansainvälisen operaation käyttöön



ITÄ-AASIA



| | | | | |
|------------------|-----------|----|--------|------------|
| Australia | 1 445 003 | - | 30 017 | 9 000 000 |
| Etelä-Korea | - | 5 | - | 135 000 |
| Filippiinit | - | 3 | - | 270 000 |
| Japani | 59 140 | 2 | - | 20 000 000 |
| Indonesia | - | 13 | 1 | - |
| Kiina | - | 33 | - | - |
| Hongkong (Kiina) | - | 1 | - | 20 000 |
| Kambodža | - | 1 | - | - |
| Malesia | - | 11 | - | - |
| Mongolia | - | - | - | 40 000 |
| Singapore | 1 360 192 | 5 | - | - |
| Taiwan | - | 4 | - | - |
| Thaimaa | 160 270 | 6 | 66 | - |
| Uusi-Seelanti | 25 518 | - | 11 000 | 4 040 000 |
| Vietnam | - | 1 | - | - |

- 1 Vienti kokonaan suojarusteita YK:n tai kansainvälisen operaation käyttöön
2 Osa viennistä suojarusteita YK:n tai muun kansainvälisen operaation käyttöön

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENNI
YLI 2 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENNI
1-2 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENNI
200 000 - 1 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENNI
0 - 200 000 €**

EI VIENNIÄ RAPORTOINTIVUONNA

POHJOIS-AMERIikka



| | | | | |
|-------------|------------|---|--------|------------|
| Kanada | 2 257 487 | - | 31 000 | 12 000 000 |
| Yhdysvallat | 16 953 962 | - | 60 001 | 40 000 000 |

- 1 Vienti kokonaan suojarusteita YK:n tai kansainvälisen operaation käyttöön
2 Osa viennistä suojarusteita YK:n tai muun kansainvälisen operaation käyttöön

ETELÄ-AMERIikka

| | | | | |
|------------|-----------|----|---|---------|
| Argentiina | 6 092 | - | - | - |
| Brasilia | - | 13 | - | - |
| Chile | 1 899 816 | 2 | - | 412 000 |
| Ecuador | 248 | 1 | - | - |
| Kolumbia | - | 1 | - | - |
| Meksiko | 8 850 | 27 | - | - |
| Panama | - | 1 | - | - |
| Uruguay | - | 8 | - | - |
| Venezuela | - | 1 | - | - |

- 1 Vienti kokonaan suojarusteita YK:n tai kansainvälisen operaation käyttöön
2 Osa viennistä suojarusteita YK:n tai muun kansainvälisen operaation käyttöön



**SOTATARVIKKEET
(VIETY, €)**



**KANSIKÄYTTÖTUOTTEET
(VIENTILUPA, LUPAA KPL)**



**KAUPALLISET ASEET
(VIENTILUPA, ASETTA KPL)**



**KAUPALLISET PATRUUNAT
(VIENTILUPA, PATRUUNAA KPL)**

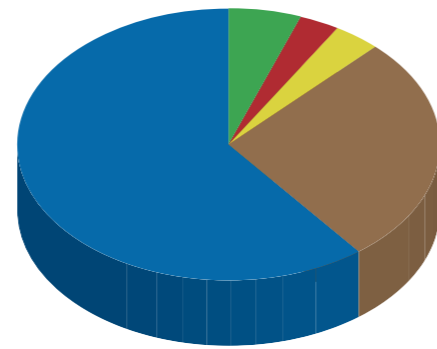
Kaupallisille ampuma-aseille ja patruunoille eli niin kutsutuille siviiliaselle myönnettiin yhteensä 574 vientilupaa.

Kaikkiaan vuonna 2012 myönnettiin vientilupa 150 721 kaupalliselle ampuma-aseelle. Luvussa ovat mukana myös muut ampuma-aseet, joita ovat esimerkiksi kaasusumuttimet. Myönnettyjen vientilupien perusteella ampuma-asevienti kasvoi 55 prosenttia verrattuna edelliseen vuoteen. Viennin trendi on kuitenkin laskeva. Vientilupien perusteella aseita vietiin 18,5 prosenttia vähemmän viisivuotiskaudella 2008–2012 kuin vuosina 2003–2007. Toteutunutta vientiä ei tiedetä, koska lupaviranomainen ei seuraa sitä. Se ei selviä tarkasti tullitilastoista, koska suomalaisten puutteellisesta käytännöstä johtuen samoihin tulliluokkiin sisällytetään sekä siviili- että sotilasaseita, vaikka molemmilla olisi omatkin tulliluokat.

EU:n ja sen ulkopuolisen Euroopan suhteellinen osuus viennistä laski vuonna 2012. Vuonna 2011 Euroopan osuus viennistä oli yli 30 prosenttia koko maailman aseviennistä, kun tänä vuonna sen suhteellinen osuus oli vajaat 9 prosenttia. Itä-Aasian suhteellinen osuus nousi 27 prosenttiin, mitä selittävät Australian ja Uuden-Seelannin vienti. Suurin osa kaupallisten aseiden vientiluvista, noin 60 prosenttia, annettiin Pohjois-Amerikkaan. Yksittäisistä maista Namibian vientilupien määrä kasvoi eniten. Maahan myönnettiin vientiluvat 5 200 kiväärille. Koska Poliisihallituksen vientiluvat ovat salaisia, ei voida sanoa, oliko luvat tarkoitettu perinteisiä metsästysaseita vai esimerkiksi puoli-automaattisia reserviläisaseita varten.

Poliisihallituksen vientilupien lisäksi Suomesta viedään aseita ulkomaille myös poliisilaitosten ulkomaalaisille myöntämällä hankkimisluvilla. Lupa myönnettiin vuonna 2012 kaikkiaan 52 aseelle. Laskua edelliseen vuoteen oli noin kaksisataa prosenttia. Tuolloin lupa haettiin 129 aseelle.²⁸ Ulkomaisille myönnettyt luvat eivät sisälly Poliisihallituksen toimittamaan vientilupatilastoon. Myöskään ostajan kotimaa eli vientimaa ei käy ilmi saaduista tiedoista.²⁹

Kaupallisten asevientilupien jakautuminen alueittain

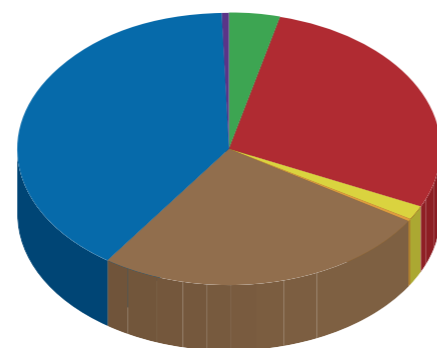


Kaupallisten patruunoiden vientiluvilla sai vuonna 2012 viedä 130,4 miljoonaa siviilipatruunaa. Arvioitaessa käsitteen *siviilipatruuna* onnistuneisuutta on otettava huomioon, että esimerkiksi Bahrainin asevoimien tarkka-ampujien aseisiin Suomesta hankitut patruunat vietiin siviilipatruunoiden luvilla.

Myönnettyjen vientilupien perusteella patruunavienti kasvoi 17 prosenttia verrattuna edelliseen vuoteen. Viennin trendi on kuitenkin laskeva. Vientilupien perusteella patruunoita vietiin 11,4 prosenttia vähemmän viisivuotiskaudella 2008–2012 kuin vuosina 2003–2007. Toteutunutta vientiä ei tiedetä, koska lupaviranomainen ei seuraa sitä.

Vuoden 2012 patruunaviennissä ei ollut merkittäviä alueellisia vaihteluita verrattuna edelliseen vuoteen. EU:n ulkopuoliseen Eurooppaan suuntautuneen viennin suhteellinen osuus laski hieman, ja vienti Afrikkaan kasvoi Namibiaan myönnetyn luvan johdosta.

Kaupallisten patruunavientilupien jakautuminen alueittain



Suomalaista joukkojenhallintaa Kosovossa

Anne Koivula

Joukkojenhallinta on tärkeä osa Suomen suorittamaa kansainvälistä kriisinhallintaa, kertoo Kosovossa kriisinhallintajoukkojen komentajana toiminut eversti Jari Kallio.

”Lyhyet kilvet, lyhyet patukat sekä rynnäkkökiväärin”, summaa eversti Kallio suomalaisten kansainvälisten kriisinhallintajoukkojen suojavarustuksen ennen Kosovon vuoden 2004 kevään mellakoita. Kallio toimi suomalaisten kriisinhallintajoukkojen ja Keskisen monikansallisen prikaatin komentajana Kosovossa vuosina 2004–2005.

Ongelmallista silloisessa välineistössä oli kiväärin ja patukan sijoittuminen voimankäytön vastakkaisiin äärioloihin. Koska mellakoitsijat olivat tietoisia siitä, että suomalaiset kriisinhallintajoukot eivät käytä aseitaan joukkojenhallintatilanteissa, he heittivät esimerkiksi kiviä ja hakkasivat joukkoja jalkoihin pitkällä harjateräksillä. ”Tarvittiin siis välineistöä, jolla pystyttäisiin pitämään mellakoitsijat kauempana, niin sanotusti kivenheiton päässä”, Kallio toteaa. Käyttöön otettiin noin 180 cm pitkät kilvet, visiirillä varustetut suojakypärät, turvajalkineet sekä iskunkestävät suojahanskat. Lisäksi suomalaiset saivat kyynelkaasun käyttöoikeuden vuonna 2005.

TIETOA ENNEN KOHTAAMISTA

Tiedustelutieto on avainasemassa, kun kriisinhallintajoukot muodostavat kokonaiskuvaa siitä, mistä eri etniset ryhmät tietyillä alueilla puhuvat ja millaisia toimia ne suunnittelevat. Tällöin sotilaat pystytään siirtämään nopeasti kyseisille alueille, eversti Jari Kallio kertoo. Yleensä pelkkä kriisinhallintajoukkojen näkyvä läsnäolo voi toimia riittävänä pelotteena mellakoiden ja yhteenottojen välttämiseksi. Näin osapuolet pystytään pitämään erillään toisistaan sekä torjumaan tilanteiden laajeneminen vakavammiksi. Kallio lisää, että mellakoihin osallistumista suunnitteleville pyri-

tään aina selittämään rajat, joiden sisällä he saavat toimia, sekä poliisien ja sotilaiden oikeudet mellakan torjumiseen kyseisten rajojen ylittyessä.

Kallion mukaan Kosovossa käytettiin myös erilaisia videolaitteita ja kameroita. Yksi näistä oli kaukotäyhystyslaite ”Kotka”, joka sijoitettiin nostolava-auton päähän noin 20 metrin korkeuteen. Laite välitti ihmisen tunnistamiseen riittävän tarkkaa kuvaa jopa kolmen kilometrin säteeltä. Se osoittautui käteväksi tilanteiden ennaltaehkäisyssä, sillä kauempanakin kokoontuvat väkijoukot pystyttiin havaitsemaan. Kun auto ja siihen kiinnitetty kamera ajettiin demonstraatiivisesti kokoontuvan väkijoukon luo, toimi se myös hyvänä pelotteena, koska paikalliset tiesivät, että heidät oli myöhemmin mahdollista tunnistaa videonauhoilta. Taltiointivälineet toimivat myös kriisinhallintajoukkojen analyytisenä työkaluna. Tällöin laitteen nauhoja jälkikäteen katsottaessa pystyttiin seuraamaan, miten kriisinhallintajoukot olivat joukkojenhallintatilanteissa toimineet ja miten niiden toimintaa voitaisiin parantaa entisestään.

Joukkojenhallintatehtävät sisältävät Kallion mukaan usein myös paikallisten alueiden tai kulttuurillisesti tärkeiden kohteiden, kuten kirkkojen ja koulujen, suojaamista uhkaavalta ilkivallalta. Esimerkkinä tästä hän mainitsee tilanteen, jossa Keskisen prikaatin sotilaiden muodostama osasto suojaasi serbien Gračanican luostaria estäen suuren albaanijoukon pääsyn kohteeseen. Jos albaanit olisivat päässeet vahingoittamaan luostaria, olisi se voinut johtaa kostotoimiin serbien puolelta ja tilanne olisi mahdollisesti laajentunut entistä vakavammaksi.

KYYNELKAASUA JA KÄÄRMEITÄ KULTTUURIEROT SUURIA

”Eroja löytyi kansallisuuksien väliltä valtavasti”, vastaa eversti Kallio kysyttäessä joukkojenhallinnallisista kulttuurieroista Kosovossa. Hänen mukaansa erot johtuivat osittain eri maiden toimintatavoista ja joukkojen kotimaan tilanteesta, osittain taas niistä voimankäyttöoikeuksista, joita eri mailla oli.

Kallio toteaa, että vaikka suomalaisten toiminta oli tarkoin määriteltyä, mukana oli myös maita, joilla ei

KFOR

Kuudesta eri kansallisuudesta koostuvan Keskisen monikansallisen prikaatin (Multi-National Brigade Center) keskivahvuus oli vuosina 2004 ja 2005 noin 1700 sotilasta, ja sen toimialueena olivat kaikkein konfliktisensitiivisimmät alueet Kosovon pääkaupungin Pristinan ympäristössä. Kansainvälisten kriisinhallintajoukkojen päätehtävänä oli KFORin (Kosovo Force) päätöslauselman mukaisesti taata kaikille Kosovon asukkaille turvallinen elinympäristö. Toimintaperiaatteellisesti joukkojenhallintatilanteet hoiti ensisijaisesti paikallinen poliisi eli Kosovo Police Force. Jos poliisin voimat eivät tähän riittäneet, YK:n poliisi toimi lisävahvistuksena ja tarvittaessa vielä kriisinhallintajoukot tukivat toimintaa.

ollut juuri mitään rajoitteita siinä, miten joukkojenhallintatilanteissa toimitaan. Tällaisten maiden sotilaat saattoivat käyttää kovaakin voimaa, mikä saattoi johtaa tilanteiden eskaloitumiseen mielenosoittajien ja kriisinhallintajoukkojen välillä. Tämä tarkoitti usein sitä, että yksi joukkojenhallinnan päätehtävistä, väestön tai kohteen suojaaminen, saattoi jäädä toissijaiseksi. Esimerkkinä tällaisesta kovan voiman käytöstä Kosovossa hän mainitsee käärmien heittämisen mellakoitsijoiden joukkoon. Mainitsematta, mistä kansallisuuksista on kyse, Kallio toteaa, että tällaisia menetelmiä käyttäneiden maiden sotilaita ei enää myöhemmin hyväksytty toimimaan etulinjassa, vaan he olivat yleensä reservinä. Tilanteen eskaloituminen ja siitä mahdollisesti seuraava ongelmien pitkittyminen olivat liian suuri riski.

Kallio kertoo myös kyynelkaasun käyttöoikeuksissa olleen maiden välisiä eroja. Siinä missä silloinen puolustusministeri Seppo Kääriäinen myönsi suomalaisille kriisinhallintajoukoille kyynelkaasun rajoitetun käyttöoikeuden vuonna 2005, osalla kriisinhallintatehtäviin osallistuneista maista oli oikeus käyttää voimakkaita kyynelkaasuja. Tällaiset kaasut ovat ehdottomasti kiellettyjä suomalaisilta joukoilta niiden mahdollisesti hyvinkin vaarallisten terveydellisten haittavaikutusten vuoksi.

SOTILAIDEN KUVA JOUKKOJENHALLINNAN TULEVAISUUDESTA

Eversti Kallio uskoo, että suomalaisia sotilaita tullaan tarvitsemaan kansainvälisissä joukkojenhallintatehtävissä tulevaisuudessakin. Operaatioihin valmistautumista harjoitellaan jatkuvasti, sillä

osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan on yksi Puolustusvoimien lakisäätöistä tehtävistä.

Kallio muistuttaa, että joukkojenhallintatehtävien tulisi aina olla ensisijaisesti paikallisen poliisin järjestyksenpitoon lukeutuva tehtävä, sillä olisi eduksi, että tilanteen rauhoittamisesta vastaisivat maan omat viranomaiset. Sotilaiden tulisi ottaa osaa toimintaan vasta siinä vaiheessa, kun poliisin omat voimat eivät tilanteen rauhoittamiseen riitä. Kallion mukaan kansainvälisillä kriisialueilla, kuten esimerkiksi Kosovossa, on kuitenkin usein ongelmana se, että paikallisen poliisin voimat ovat liian pienet ja yleinen turvallisuus rakentuu tämän takia erityisesti alkuvaiheessa sotilaiden varaan. ”Tästä syystä sotilaiden rooli joukkojenhallinnallisissa operaatioissa tulee varmasti olemaan merkittävä tulevaisuudessakin”, eversti Kallio arvioi.

Aseita ja niiden käyttöä rajoittavat sopimukset

Rauha ja turvallisuus ovat yleismaailmallisia tavoitteita, jotka kaikki maailman valtiot hyväksyvät. Ne ovat valtioiden välisen yhteistyön perusta, ja kirjatuna YK:n peruskirjaan. Sen mukaan valtiot ovat sitoutuneet ratkaisemaan keskinäiset erimielisyytensä rauhanomaisin keinoin vaarantamatta globaalia oikeudenmukaisuutta, rauhaa ja turvallisuutta. Meneillään olevat aseelliset selkkaukset osoittavat ettei tavoitteessa ole aina onnistuttu.

Aseellisten selkkausten esiintyminen on synnyttänyt tarpeen sopia siitä millaisilla säännöillä yhteenotot käydään: taistelijoilla ei ole rajoittamatonta oikeutta valita miten ja millaisin asein he käyvät sotaa. Sodankäynnin rajoittamisesta on säilynyt sääntöjä jo ajalta ennen ajankulun alkua. Modernilla ajalla säännöt on selkeimmin lausuttu vuonna 1949 solmituissa Geneven sopimuksissa ja niiden lisäpöytäkirjoissa. Näissä niin kutsutuissa

sodan laeissa on sovittu muun muassa haavoittuneiden ja sairaiden hoidosta, sotavankien kohtelusta ja siviilien sekä siviilikohteiden suojelusta. Sopimusten tarkoituksena on varmistaa inhimillisyyden toteutuminen suojelemalla itse taistelijoita sekä siviileitä.

Aseiden käyttö ja niiden käytön vaikutukset eivät saa olla Geneven sopimusten vastaisia. Sopimuksiin liittyvät näkökohdat on otettava huomioon niin taisteluissa kuin aseita kehitettäessä ja hankittaessa. Lähes kaikkien aseiden käyttöä tai valmistusta säädellään nykyisin ainakin joillain kansainvälisillä tai alueellisilla sopimuksilla, joiden tarkoituksena on tukea Geneven sopimusten tavoitteiden toteutumista asettamalla asekohtaisia kansainvälisiä normeja. Osa aseista on kielletty pysyvästi laillisesti sitovilla sopimuksilla.

Asekaupan kansainvälisen sääntelyn osalta merkittävä askel otettiin huhtikuussa 2013, kun kansainvälinen

Kansainväliset sodankäyntiä ja aseita rajoittavat sopimukset

| NIMITYS | SOPIMUKSEN NIMI | SOPIMUS SOLMITTU | VOIMAAN | VOIMAAN SUOJEN OSALTA |
|---|---|-----------------------|-------------|--------------------------------|
| Aseidenriisunta | | | | |
| BTWC | Biologisten ja toksilogisten aseiden kieltosopimus | 1972 | 1975 | 1974 |
| CCW LP IV | Sokeuttavien laseraseiden käytön ja kuljetuksen kieltävä sopimus | 1995 | 1998 | 1996 |
| CWC | Kemiallisen aseiden kieltosopimus | 1997 | 1999 | 1997 |
| CTBT | Täydellinen ydinkoekieltosopimus | 1996 | Ei voimassa | |
| FMCT | Asekelpoisen hajoavan (fissiili) ydinmateriaalin tuotantokieltosopimus | Neuvottelut käynnissä | | |
| NPT | Ydinsulkusopimus | 1968 | 1970 | 1968 |
| Ottawa | Henkilömiinojen käytön, valmistuksen, myynnin, varastoinnin ja kuljetuksen kieltävä sopimus | 1997 | 1999 | 2012 |
| Oslo | Rypälepommiin käytön, valmistuksen, myynnin, varastoinnin ja kuljetuksen kieltävä sopimus | 2008 | 2010 | Ei liittynyt |
| PTBT | Osittainen ydinkoekieltosopimus | 1963 | 1963 | 1964 |
| Demilitarisointi | | | | |
| PAROS | Avaruuden aseistamisen ehkäisemisen aloite | | | |
| Sodankäyntitapojen rajoittaminen | | | | |
| CCW | Tavanomaisia aseita ja niiden käyttöä koskeva sopimus | 1980 | 1983 | 1983 |
| ENMOD | Convention on the prohibition of military or any other hostile use of environmental modification techniques | 1977 | 1978 | 1978 |
| Geneve I | Maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantaminen | 1949 | | 1955 |
| Geneve II | Merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoituneiden aseman parantaminen | 1949 | | 1955 |
| Geneve III | Sotavankien kohtelusta | 1949 | | 1955 |
| Geneve IV | Siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana | 1949 | | 1955 |
| Geneve LP I | Kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta | 1977 | | 1980 |
| Geneve LP II | Kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta | 1977 | | 1980 |
| Kulttuurimaisuus | Yleissopimus kulttuurimaisuuden suojelemiseksi aseellisen selkkauksen sattuessa | 1954 | 1956 | 1994 |
| Tapaoikeus | Punaisen Ristin kansainvälisen komitean tapaoikeuden säännöt | 2005 | | 2005 |
| Haag | Maasodan lakeja ja tapoja koskeva Haagin sopimus IV | 1907 | | kyllä |
| Rooma | Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) Rooman perussääntö | 1998 | | 2000 |
| LoS | Yleissopimus lapsen oikeuksista | 1989 | | 1991 |
| LoS LP | Valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin | 2000 | | 2002 |
| Asevalvontasopimukset | | | | |
| ATT | YK:n asekauppasopimus (Arms Trade Treaty) | 2013 | | Allekirjoitettu, ei ratifioitu |
| CPPNM | Yleissopimus ydinainesten turvajärjestelyjä koskevista toimista | 1979 | 1987 | 1989 |
| HCOC | Haagin käytäntösäännöstö ballististen ohjusten leviämisen estämiseksi | 2002 | | 2002 |
| Kidutusvälineasetus | EU:n kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanossa ja kidutuksessa käytettävien välineiden tuonti- ja vientivalvonta sekä kiellot | 2006 | 2006 | 2006; ei ratifioitu |
| Pienaseasiakirja | Etyjin poliittisesti sitova asiakirja pienaseiden hallitsemattoman leviämisen ehkäisemiseksi | 2000 | | 2000 |
| Tuliasepöytäkirja | YK:n pienasetoimintaohjelma niiden laittoman kaupan ehkäisemiseksi | 2001 | 2005 | 2002 |
| Yhteinen kanta | EU:n sotatuotteiden vientiä koskevat säännöt | 2008 | 2008 | 2008; ratifioitu 2012 |
| Vientivalvontajärjestelyt | | | | |
| Zangger komitea | Ydinsulkusopimuksen toteutusjärjestely | 1971 | | 1972 |
| Australia ryhmä | Kemiallisten ja biologisten aineiden ja teknologioiden | 1985 | | 1991 |
| MTCR | Ohjusteknologian | 1987 | | 1991 |
| NSG | Ydinalan | 1974 | | 1978 |
| Wassenaar | Kaksikäyttötuotteiden ja sotilaallisen suorituskyvyn | 1995 | | 1995 |

asekauppasopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa. Suomi on ollut vahvasti mukana tukemassa sopimuksen syntymistä. Sopimus astuu voimaan, kun sen on ratifioinut yhteensä 50 maata. Lokakuun alkuun 2013 mennessä sopimuksen oli ratifioinut seitsemän maata.

Suomi ei aloittanut toimenpiteitä kuorma-ammukset eli rypälepommit kieltävän Oslon sopimuksen allekirjoittamiseksi. Joulukuussa 2008 solmittuun sopimukseen oli syyskuun puoliväliin 2013 mennessä liittynyt 113 maata, joista 84 oli ratifioinut eli saattanut sen voimaan.³⁰

Suomi liittyi Ottawan henkilömiinat kieltävään sopimukseen, joka astui kansallisesti voimaan 1. heinäkuuta 2012. Suomi liittyi sopimukseen maailman 177. valtiona. Puolustusvoimien varastoissa oli liittymishetkellä hieman yli miljoona sopimuksen kieltämää miinaa.

SaferGlobe -tutkimusverkosto kertoi tutkivassa juttussaan syksyllä 2011 Kuntien eläkevakuutuksen Kevan sijoittaneen eläkevaroja henkilömiinoja valmistavaan Singapore Technologies Engineering (STE) -nimiseen asetehtaaseen. Keva ei ollut tietoinen yhtiön henkilömiinatuotannosta ja alkoikin tutkivan juttumme jälkeen selvittää tapausta. STE:n kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen ja vain muutamia viikkoja ennen Ot-

tawan sopimuksen voimaan astumista Keva myi STE:n osakkeet pois. Asekieltosopimusten tarkoituksena on varmistaa kiellettyjen aseiden pysyvän poissa, minkä takia sopimusten rikkomisesta tuomitaan sotarikoksia koskevan rikoslain 11. luvun mukaan.

Kevan mukaan ei voida olla varmoja, kieltääkö Ottawan sopimus kiellettyjen aseiden tuotannon lisäksi myös sijoittamisen aseita valmistaviin tehtaisiin (artikla 1, kohta C). Oslon rypälepommikieltosopimus on täysin vastaava, ja useat valtiot ovat ilmoittaneet tulkitsevansa sopimuksen tarkoittavan myös kieltoa rahoittaa tuotantoa tai omistaa kiellettyjä aseita valmistavia yhtiöitä. Useat valtiot, viimeksi Sveitsi ja Alankomaat, ovat myös laatineet varmuuden vuoksi sijoittamisen kieltäviä erillislakeja.

SODANKÄYNTIÄ JA ASEITA RAJOITTAVAT SOPIMUKSET

Luetteloon edellisellä aukeamalla on koottu keskeisiä sodankäyntiä rajoittavia, aseiden valvontaan tai niiden kieltoon liittyviä kansainvälisiä oikeudellisesti sitovia sopimuksia sekä poliittisia julistuksia, joilla pyritään rajoittamaan aseiden ja aseellisen väkivallan käyttöä ja seurauksia.

kutsutaan ”yleisiksi kokouksiksi”. Kokoontumislaisissa sanotaan, että ”yleinen kokous ja yleisötilaisuus on järjestettävä rauhanomaisesti sekä osanottajien tai sivullisten turvallisuutta vaarantamatta ja heidän oikeuksiaan loukkaamatta. Tällaista tilaisuutta järjestettäessä on huolehdittava siitä, ettei kokoontumisesta aiheudu huomattavaa haittaa ympäristölle.”³⁶

Rikoslainsäädännön mukaan kokous muuttuu mellakaksi ”väkijoukon selvästi aikoessa käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa”, ja tämän aikomuksen toteutumisen hetkellä tapahtumasta tulee ”väkivaltainen mellakka”. Mielenosoitus on siis täysin laillinen, kun taas mellakka on rikos.

Suomen poliisin menettelyä joukkojenhallintatilanteissa ohjaavat kokoontumis- ja rikoslakien lisäksi poliisilaki sekä kiinniottotapauksissa pakkokeinolaki. Pakkokeinolain mukaan kiinnioton syy on kerrotava kiinniotetulle välittömästi. Poliisilaisissa joukkojenhallintatilanteille olennaisia ovat erityisesti artikla 18 paikan ja alueen eristämisestä ja artikla 19 väkijoukon

Voimankäytön säätely

Poliisi pitää yllä järjestystä, mutta milloin poliisin voimankäyttö loukkaa ihmisoikeuksia? Entä millä oikeudella viranomaiset ottavat mellakoitsijoita kiinni? Viranomaisille annetaan toimintasuosituksia ihmisoikeuksien huomioimiseen joukkojenhallintatilanteissa muutamilla kansainvälisillä asiakirjoilla. Niitä ovat muun muassa YK:n yleiskokouksen hyväksymät viranomaisten menettelyohjeet³¹ sekä oikeutta rauhanomaiseen kokoontumiseen käsittelevät Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöslauselmat³² ja YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus³³. Ihmisoikeusneuvoston päätöslauselmat³⁴ aiheesta on hyväksytty yksimielisesti, ja kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen on allekirjoittanut ja ratifioinut 160 maata Suomi mukaan lukien³⁵. Menettelyä ohjaava kansainvälinen, laillisesti sitova normisto kuitenkin puuttuu.

Suomen lainsäädännössä on selkeästi eroteltu rauhanomainen mielenilmaus ja mellakka. Mellakka kuuluu rikoslainsäädännön piiriin, kun taas mielenosoituksista säädetään kokoontumislaisissa, jossa niitä

Voimankäyttöä säätelevä lainsäädäntö

Kokoontumislaki 22.4.1999/530

- 10 §: Jos yleisen kokouksen järjestäminen ilmoitetussa paikassa vaarantaa ihmisten turvallisuutta, aiheuttaa huomattavaa haittaa ympäristölle tai vahinkoa omaisuudelle, häiritsee kohtuuttomasti sivullisia tai liikennettä taikka valtiotilaisuuden tai julkisyhteisön järjestämään kansainväliseen kokoukseen kuuluvaa [...] tilaisuutta, poliisi voi yhteyshenkilön kanssa neuvoteltuaan osoittaa kokouksen siirrettäväksi toiseen, kokouksen tarkoituksen kannalta sopivaan paikkaan. [...] Poliisi voi ryhtyä tässä pykälässä mainittuihin toimenpiteisiin ilman neuvottelua yhteyshenkilön kanssa, jos yhteyshenkilö ei ole tavoitettavissa.
- 19 §: Poliisin tehtävänä on turvata kokoontumisvapauden käyttämistä. Poliisin tulee myös [...] ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi yleisessä kokouksessa [...].
- 21 §: ...[P]oliisilla on oikeus keskeyttää yleinen kokous tai määrätä se päättymään, jolleivät muut toimenpiteet ole osoittautuneet riittäviksi [...].
- 23 §: Yleisessä kokouksessa tai yleisötilaisuudessa taikka niiden välittömässä läheisyydessä ei saa pitää hallussa ampuma-asetta, räjähdysainetta, teräasetta tai muuta sellaista esinettä tai ainetta, jota on perusteltua aihetta epäillä voitavan käyttää henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tekemiseen.

Poliisilaki 7.4.1995/493

- 2 §: Poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. [...] Poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. [...] Poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen.
- 4 §: Poliisimiehen on ilmoitettava henkilön vapauteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle [...], jollei se ole mahdotonta henkilön tilan taikka olosuhteiden johdosta.
- 18 §: Poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi [...].
- 19 §: Poliisimiehellä on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta taikka on esteenä liikenteelle. Jollei hajaantumis- tai siirtymismääräystä noudateta, poliisimiehellä on oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni.
- 27 §: Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilö paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimeksiannon pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun

vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Pakkokeinolaki 30.4.1987/450

- 2 §: Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. [...] Kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy.

YK:n viranomaisten menettelyohjeet³⁷

- 2 § Tehtävänsä toteuttaessaan viranomaisen tulee kunnioittaa ja suojella ihmisarvoa ja ylläpitää jokaisen ihmisoikeuksia.
- 3 § Viranomaisen tulee käyttää voimaa ainoastaan äärimmäisessä tarpeessa ja vain siinä laajuudessa kuin tehtävän suorittaminen vaatii.
- 5 § Viranomaisen ei tule aiheuttaa, lietsoa tai sallia kidutusta tai muuta raakaa, epäinhimillistä tai alentavaa kohtelua tai rangaistusta. Ylemmän tahon käskyä tai poikkeuksellisia olosuhteita kuten sotatila tai sodan uhka, uhka kansalliselle turvallisuudelle, sisäinen poliittinen epävakaus tai muu julkinen hätätila, ei voida käyttää oikeutuksena raaalle, epäinhimilliselle tai alentavalle kohtelulle tai rangaistukselle.

hajottamisesta. Artiklan 19 mukaan poliisilla on oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin ja ottaa kiinni niskoittelevat henkilöt.

Voimakeinojen käyttämisestä säädetään poliisilain artiklassa 27. Artikla oikeuttaa käyttämään ”sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina”. Puolustettavuuteen vaikuttavina tekijöinä esitetään ”tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat”.

Sekä edellä mainituissa kansainvälisissä menettelyohjeita sisältävissä asiakirjoissa³⁸ että poliisilaisissa toistuu vaatimus siitä, että voimaa käytetään ainoastaan pakon vaatiessa eikä enempää kuin ehdottomasti on tarpeen. YK:n viranomaisten menettelyohjeen³⁷ nojalla ”raakaa, epäinhimillistä tai alentavaa toimintaa” ei voi oikeuttaa millään syyllä, ei edes kansallisella turvallisuudella. Ohjeen tarkoituksena on taata laajin mahdollinen yksilön suojele henkisiä ja fyysisiä väärintäköksiä vastaan.

Joukkojenhallinnan kehitys

Tuuli Hongisto

9. syyskuuta 2006 jäi suomalaisen poliisitoiminnan historiaan. Euroopan ja Aasian maiden huippukokous Asem 6 oli koonnut 38 maan johdon ja Euroopan komission presidentin Helsinkiin huippukokousta varten.

Kokousta edeltävänä päivänä sitä kritisoiva Smash ASEM -mielenosoitus houkutteli satoja ihmisiä mielenosoitukseen Helsingin keskustaan. Mielenosoituskulkue ei kuitenkaan koskaan päässyt lähtemään kokoukseen paikaksi sovitulta Kiasman ja Postitalon väliseltä aukiolta.

Poliisin joukkojenhallintajoukot saartoivat mielenosoittajat aukiolle ja pidättivät yli sata ihmistä epäiltynä mellakoinnista. Mukana olivat muun muassa Suomen Kuvalehden kuvaaja ja kaksi Helsingin kaupunginvaltuutettua.

Smash ASEM -mielenosoituksen myötä joukkojenhallintataktikat nousivat pääuutiseksi ympäri maan. Poliisin toimintaan ottivat kantaa kriittisesti useiden poliitikkojen lisäksi ainakin Viestinnän keskusliitto, Kansainvälinen lehdistöinstituutti ja tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio. Kymmenien valitusten seurauksena oikeusasiamies tutki poliisin toimet ja totesi ne lopulta osittain laittomiksi.

Kiinniotetuista 136 henkilöstä 58 tuomittiin oikeudessa. Kuusitoista ihmistä tuomittiin ehdolliseen vankeuteen väkivaltaiseen mellakkaan osallistumisesta tai virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. 42 syytettyä sai sakkotuomion niskoittelusta poliisia vastaan tai haitanteosta virkamiehelle.

Joukkojenhallintatoiminta on Suomessa verrattain uutta ja pienimuotoista. Vaikka esimerkiksi jo vuonna 1998 käytiin kriittistä keskustelua poliisin uudesta joukkojenhallintatoiminnasta Tampereen Mustavahreiden päivien tapahtumien johdosta, vasta Smash ASEM nosti joukkojenhallintakysymyksen laajan keskustelun kohteeksi.

Poliisin joukkojenhallintatoimintaa tutkinut **Kari Saari** kertoo väitös-

kirjassaan *Poliisi ja joukkojenhallintatoiminta Suomessa* (2007), että poliisi alkoi luoda joukkotilanteisiin erikoistuneita yksiköitä 1990-luvun alussa, kun alun perin ihmisjoukkojen hallintaa varten kehitetty Karhu-yksikkö erikoistui toisiin tehtäviin. Vaikka Suomessa hankalia tilanteita ei vielä ollut ollutkaan, nähtiin, että oli tarve valmistautua sellaisiin ulkomailta nähtyjen tapausten takia.

Saari kertoi puhelinhaastattelussa, että yhteentotot poliisin ja kansalaisten kanssa ovat olleet Suomessa harvinaisia. Aina näin ei kuitenkaan ollut. Saaren mukaan ”Suomessakin on rytyssyt vielä 40–50-luvuilla”.

Saaren mukaan Suomessa on poikkeuksellisen vahva luottamus kansan ja poliisilaitoksen välillä ja tämä johtuu poliisin rauhanomaisesta imagoista. ”Toinen syy on se, että sosiaaliset ongelmat eivät ole menneet konfliktin tasolle, vaan niitä on hoidettu sosiaaliturvajärjestelmällä.”

Samaa kertoo Helsingin poliisin ylikomisario **Jaakko Wallenius**. Walleniuksen mukaan poliisikulttuuri on muuttunut vuosikymmenien aikana paljon.

”Koulutus on avaintekijä: on tähdennetty, että patukka ei ole ensisijainen työväline, vaan asiat hoidetaan puhumalla. Kulttuuri on muuttunut sen jälkeen, kun sodan käyneet kovaotteiset poliisimiehet jäivät pois organisaatiosta. Suomessa on myös ehkä maailman pienimmät poliisivoimat: meillä on yksi poliisi seitsemäsataa ihmistä kohden, kun EU:n keskiarvo on yksi neljäksataa ihmistä kohden. Emme ehdi olemaan pikkumaisia.”

Ennaltaehkäisevään toimintaan on Walleniuksen mukaan myös panostettu. ”Meillä uusittiin organisaatio viime huhtikuun alussa, ja samalla perustettiin oma toimintalinja ennaltaehkäisevälle toiminnalle. Ennaltaehkäisevää työtä tekevät luovat keskusteluyhteyksiä tahoihin, jotka saattavat osoittaa mieltä.”

Wallenius korostaa, ettei poliisi ole mitään mielenosoituksia vastaan. ”Yhteiskunnan pitää sietää häiriötä. Esimerkiksi viime viikolla oli ”Katu on punk” -mielenosoitus. Ei me lähdetty sinne pamput sojossa hajottamaan ryhmää, vaan ohjasimme liikenteen kier-

toireille. Suomessa on kokoontumisvapaus.”

Suomen malli ei kuitenkaan ole yleiseurooppalainen. Walleniuksen mukaan Euroopassa on hyvin erilaisia käytäntöjä. ”Esimerkiksi Ranskassa varusteet ovat 80-luvulta ja taktikat 60-luvulta: paljon kyynelkaasua ja panssariautot perään. Saksassakin ammutaan vesitykeillä. Välimeren maissa kumiluoteja käytetään surutta. Kansainvälisissä yhteyksissä suomalainen poliisi on saanut positiivista palautetta siitä, että emme lähde ottamaan yhteen. Olemme olleet edelläkävijöitä.”

Suomessa voimankäyttö on vähäistä eikä JOUHA-joukoilla ole raskasta varustusta tai aseita mukanaan, Wallenius kertoo. ”Meillähän on aika vähän voimankäyttövälineitä. Varusteina on lähinnä henkilökohtaisia suojavälineitä, jotka ottavat vastaan iskuja. Ne ovat samantyyppisiä kuin jääkiekkoilijan suojarusteet. Suojaavat olkapäitä, reisiä ja päätä. Sen lisäksi meillä on suojakilvet. Voimankäyttövälineenä on lähinnä patukka tai OC-kaasu.”

”Meillä ei ole vesitykkeitä, emmekä voi pyytää palokuntaa ampumaan niillä. Palokunnan tehtävä on pelastaa ihmisiä eikä hyökätä ihmisten kimppuun. Palokunta ei tulisi, vaikka poliisi rukoilisi.” Vahvistettuja ajoneuvoja on tosin ehditty toivoa jo vuosien ajan. ”Meiltä puuttuu ajoneuvoja, joilla pystyisi menemään tilanteisiin, joissa esimerkiksi heitellään esineitä.”

Lisäaseistusta ei Walleniuksen mukaan myöskään haluta. ”Poliisissa ei varauduta ampuma-aseiden käyttöön. Lähtökohta on se, että niitä voidaan käyttää ainoastaan hätävarjeluun. En näe sellaista tilannetta, että Suomen poliisi lähtisi ampumaan kansalaisia. Olemme tutkineet vähemmän vaarallisia voimakeinoja liittyen joukkojenhallintaan, mutta sellaisia ei ole ollut löydettävissä.”

Tilanne on toisaalta rauhoittunut nykyisin, eikä JOUHA-toimintaa tarvita ylipäänsä Suomessa kovin usein. Esimerkiksi aiemmin vuosittain JOUHA-joukot liikkeelle saanutta itsenäisyyspäivän kuokkavierastilaisuutta ei järjestetä enää.

”Olemme seisovassa vedessä. Katsotaan, nostaako joku ilmiö päätään”, Wallenius sanoo.

Suomen ehkä tunnetuin joukkojenhallintatilanne oli Smash ASEM -mielenosoitus syyskuussa 2006. Poliisin toiminnasta tehtiin yli 50 kantelua koskien lähinnä kiinniottojen perusteita. Oikeusasiamiehen kanslia laati tapauksesta kokonaisuudessaan laajan arvion. Apulaisoikeusasiamies Lindstedt toteaa poliisin menetelleen ”osin lainvastaisesti”.³⁹

Suomen poliisilla on käytössään useampia kansallisia ja kansainvälisiä joukkojenhallintaa ohjaavia normistoja sekä suositus- että lakitasolla, mutta se ei käytännössä aina noudata niitä täysmääräisesti. Normiston moninaisuus ja eri säädösten hierarkkisuus saattavat hämmäntää

Asevalvonta

Suomi on yli 80 vuoden ajan johdonmukaisesti edistänyt kansainvälisen asekaupan säätelyä ja toiminut aktiivisesti sen valvonnan parantamiseksi. Viime vuosina Suomi on ollut myös mukana tukemassa neuvotteluita, joiden ansiosta YK:ssa solmittiin huhtikuussa 2013 ensimmäinen kansainvälinen laillisesti sitova sopimus tavanomaisten aseiden kaupan säätelyä. Toimiesaan kansainvälisen asevalvonnan edistäjänä Suomi on profiloitunut vientivalvonnan mallimaaksi: asevientilait ovat kattavia ja viranomaisyhteistyö toimii. Viimeisin vientivalvonnan lakiuudistus toteutettiin vuonna 2012. Uusi laki on edeltäviä lakeja kattavampi ja toimii monimutkaisuudestaan huolimatta pääosin hyvin.

Kattavasta lainsäädännöstä huolimatta suomalaisia aseita päätyy ajoittain vastaanottajille, jotka käyttävät niitä kansainvälisten lakien vastaisesti esimerkiksi ihmisoikeusrikkomuksiin. Aseiden kokonaisviennistä on myös vaikea muodostaa yleiskuvaa, sillä luvat on jaettu eri viranomaisien vastuulle, osa luvista on salaisia eikä käytössä ole sähköisiä tiedonvaihtojärjestelmiä.

Osana vuosittaista asevientiselvitystään SaferGlobe -tutkimusverkosto havaitsi keväällä 2013, että Suomi toimitti Bahrainiin aseita arabikevään kynnyksellä yli 3,5 miljoonalla eurolla. Vain alle puolet summalla hankituista, sotilaallisiin tarkoituksiin toimitetuista tuotteista päätyi vientivalvontajärjestelmän piiriin, ja vain neljänneksestä raportoituihin julkisesti osana valtion virallisia asevientitilastoja.

sen sijaan, että normisto tarjoaisi yksiselitteisiä vastauksia. Lisäksi normistot ja ohjeet antavat lähinnä periaatteellisia ohjeita, mutta jokainen tilanne on kuitenkin erilainen. Erään poliisin näkemys on, että joukkojenhallintatilanteessa ”ei pysty lakikirjoja lukemaan eikä mitään poliisiohjeita katsomaan”⁴⁰. Tilanteen keskellä poliisin on toimittava ”juuri sillä tavalla kuin itsestä hyvältä tuntuu, menee se sitten oikein tai väärin”⁴¹.

Kansainväliset suositukset luovat hyödyllisen lähtökohdan kansallisen lainsäädännön arvioinnille. Olennaista on, että poliisi noudattaa kansallista lainsäädäntöä parhaansa mukaan.

Bahrainin-kaupan tutkinnan yhteydessä kävi ilmi, että Suomen asevientijärjestelmässä on sen laajuudesta ja toimivuudesta huolimatta puutteita. Ne liittyvät erityisesti lupajärjestelmän monimutkaisuuteen, avoimuuteen sekä lupien myöntämisen jälkeiseen vientivalvontaan.

MONIMUTKAINEN VIENTILUPAJÄRJESTELMÄ

Suomen luvanvarainen asevientitili on jaettu kolmen ministeriön ja useiden eri yksiköiden vastuulle vietävien tuotteiden laadun ja käyttötarkoituksen sekä viennin arvon ja poliittisen merkityksen perusteella. Ensisijainen puolustustarvikkeiden viennistä päättävä elin on puolustusministeriö. Sillä on valtuudet päättää siirtolupien eli Euroopan talousalueelle (EU-maat, Islanti, Liechtenstein ja Norja) ja esteettömiin maihin (Sveitsi, Uusi-Seelanti, Japani, Australia, Kanada ja Yhdysvallat) suuntautuvan viennin hyväksymisestä. Kun on kyse muihin maihin suuntautuvasta viennistä, puolustusministeriö selvittää ulkoasiainministeriöltä, ettei luvan myöntämiseen ole ulko- ja turvallisuuspoliittista (UTP) estettä. Kaikki vientilupahakemukset käsitellään puolustusministeriön johtamassa, eri viranomaisien yhteisessä maastavientityöryhmässä, jossa ovat mukana myös ulkoministeriön, Poliisihallituksen, pääesikunnan, suojelupoliisin ja Tullihallituksen edustajat.

Puolustusministeriö ohjaa ulko- ja turvallisuuspoliittisesti merkittävät lupahakemukset valtioneuvoston yleisistunnon käsittelyyn. Valtioneuvoston hyväksyntä tarvitaan taistelukäyttöön tarkoitetuille tuhoa tuottaville materiaaleille ja asejalustoille, jos viennin arvo on huomattavan suuri tai asialla on muutoin ulko- tai turvallisuuspoliittista merkitystä. Laki ei aseta taloudelliselta arvoltaan merkittävän viennin rajaa, mutta raja on asetettu muotoutuneen käytännön mukaan noin miljoonaan euroon. Kaupalliset vientiluvat ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten vientiin ja kauttakuljetukseen käsitellään Poliisihallituksessa. Myös ampuma-aseiden, niiden osien, patruunoiden sekä erityisen vaarallisten ammusten tuontiluvat kuuluvat Poliisihallituksen vastuulle. Syyskuussa voimaan astunut EU:n asevientiasetus toi kaupallisten vientilupien lisäksi myös yksityisen viennin lupahallinnon alaiseksi.

Tämä monen viranomaisen vastuulle jaettu käytäntö on monimutkainen ja vaikea niin viejille kuin viranomaisille itselleenkin. Yritysten on vaikea ennakoita vientilupaprosessin kulkua ja kestoja, koska käytettävä lupakanava määräytyy tapauskohtaisesti. Kansallista sotatuoteluetteloja tai valvonnan tueksi laadittua tuoteluetteloja ei ole.

Viranomaisten välisellä työnjaolla on myös poliittista merkitystä: Bahrainin tapauksessa sama asekauppa jakaantui kahdelle vientilupaviranomaiselle, mikä johti valtioneuvoston ohittamiseen, sillä luvat jäivät kumpikin yksinään alle miljoonan euron rajan. Yhtenä vientilupana käsiteltynä niiden arvo olisi noussut vajaaseen 1,7 miljoonaan euroon ja edellyttänyt valtioneuvoston käsittelyä.

ASEVIENNIN LÄPINÄKYVYYS

Tunnetuin luottamusta ja turvallisuutta lisäävä kansainvälinen toimi on YK:n tavanomaisten aseiden rekisteri UNROCA. Valtiot voivat toimittaa sinne tiedot vuosittain ostamastaan ja myymästään raskaasta aseistuksesta sekä vapaaehtoisesti myös pienaseista, asetuotannosta ja sotilaallisesta kapasiteetista. YK kannustaa jäsenvaltioitaan raportoimaan myös puolustukseen käyttämistään resursseista ja vaihtamaan tietoa puolustukseen liittyvästä lainsäädännöstä. Avoimuuden edistämisen taustalla on ajatus asevarustelun valtioiden välisiä jännitteitä kasvattavasta vaikutuksesta. Tieto muiden valtioiden asehankinnoista taas vähentää jännitteitä, lisää keskinäistä luottamusta ja siten ennaltaehkäisee konflikteja.

Läpinäkyvyys

| |  |  |  | kidutus-asetus |
|---|---|---|---|----------------|
| LÄPINÄKYVYYS | | | | |
| Vastuuviranomainen laatii vientiraportin | kyllä | ei | ei | kyllä |
| ... tai tilaston | kyllä | ei | ei | kyllä |
| Julkaistaan 30.6. mennessä | ei | kyllä | ei | ei |
| Raportti julkaistaan verkossa | kyllä | ei | ei | ei |
| Raportti julkaistaan englanniksi | kyllä | ei | ei | ei |
| Keskeiset tiedot julkaistaan suomeksi | ei | kyllä | ei | ei |
| Keskeiset tiedot julkaistaan ruotsiksi | ei | ei | ei | ei |
| Tietopyyntöön vastattu lakisääteisessä ajassa | ei | kyllä | ei | kyllä |
| Pyydyt tiedot toimitettu lakisääteisessä ajassa | ei | kyllä | ei | ei |
| Vientiluvat julkisia asiakirjoja | kyllä | ei | ei | ei |

RAPORTOINNIN KATTAVUUS

| | | | | |
|---|-------|-------|-------|-------|
| Sisältää taustatiedot (lainsäädäntö) | kyllä | ei | ei | ei |
| Kauttakululuvat | ei | ei | ei | ei |
| Jälleenvientiluvat | ei | ei | ei | ei |
| Kielteiset vientilupapäätökset | ei | kyllä | ei | ei |
| Lupien yhteismäärä (kpl) | kyllä | ei | ei | kyllä |
| Lupien jakautuminen maittain | kyllä | ei | ei | ei |
| Lupien jakautuminen tuotekategoriittain | kyllä | kyllä | ei | ei |
| Tuotteiden kappalemäärä | kyllä | ei | kyllä | ei |
| Toteutunut vienti (kpl) | ei | ei | ei | ei |
| Toteutunut vienti (€) | kyllä | ei | ei | ei |

VIENTILUPA

| | | | | |
|---------------------------------------|-------|-------|-------|----|
| Tuotteen yksilöivä tieto | kyllä | kyllä | ei | ei |
| Tuotteen toimittaja | kyllä | kyllä | ei | ei |
| Tuotteen vastaanottaja | kyllä | ei | ei | ei |
| Tuotteen loppukäyttäjä | kyllä | ei | ei | ei |
| Valtio, jossa loppukäyttäjä sijaitsee | kyllä | kyllä | kyllä | ei |

kyllä
ei
tietoa ei saatavilla tai ei selvitetty

Vuonna 2012 Suomen aseviennin läpinäkyvyys heikentyi merkittävästi edellisestä vuodesta. Kesällä 2012 toteutettu puolustustarvikkeiden vientilain uudistus siirsi sotilaspatruunoita Poliisihallituksen alaiseen kaupalliseen niin kutsutun siviiliaseviennin piiriin. Poliisihallituksen vientiluvat ovat salaisia toisin kuin puolustusministeriön vientiluvat.

SaferGlobe -tutkimusverkosto pyysi tietopyynnöllä vuonna 2012 annettuja vientilupapäätöksiä ja vientilupatilastoja kesäkuun puolivälissä 2013. Vientilupapäätökset saatiin, mutta vientilupatilasto toimitettiin vasta useiden pyyntöjen jälkeen lokakuun lopussa tämän raportin lähdettyä jo kielenhuoltoon. Julkisuuslain mukaan tietopyyntöön on vastattava viimeistään kahden viikon kuluessa.

Sotatuotteiden vientiluvista vastaava puolustusministeriö ei edelleenkään vuonna 2012 julkaissut vientitilastoja suomeksi eikä ruotsiksi, eikä se kehittänyt raportoinnin puutteita. Puutteet ovat merkittyinä oikeeseen taulukkoon. Vientilupatilasto julkaistaan yleensä 10–12 kuukautta edellisen vientivuoden päättymisen jälkeen ja siten melkein kaksi vuotta ensimmäisen raportoitavan vientiluvan myöntämisen jälkeen. Puolustusministeriön verkkosivuilla viimeinen raportoitu ruotsinkielinen tieto on vuodelta 2000, ja tuokin summa on ilmoitettu suomen markkoina. Vielä marraskuussa 2013 vientiluvanhakijoille annettavat ohjeet viittasivat vuonna 1990 voimaan tulleeseen vientilakiin, vaikka kokonaan uusittu laki oli ollut voimassa jo puolitoista vuotta.

Puolustusministeriön vientilupatilastojen raportoinnin heikkoudet vaikuttavat myös muiden viranomaisten ja teollisuuden työhön. Strategisen tason asevalvonnassa analysoidaan aseiden liikkeitä maailmalla, ja valvonnan onnistumiseksi tarvitaan tietoa toteutuneesta viennistä. Konfliktien ja rikosten ennaltaehkäisy on sitä tehokkaampaa, mitä luotettavampia ja reaaliaikaisempia saatavat tiedot ovat. Vielä vanhan lain aikaan yritysten oli toimitettava tiedot toteutuneesta viennistä neljännesvuosittain, mutta vuonna 2012 voimaan tullut laki pidensi aikavälin puoleen vuoteen.

Asevientilupajärjestelmä perustuu paperisiin lupahakemuksiin, eikä käytössä ole sähköisiä järjestelmiä. Poliisihallitus julkaisee vain tilaston myönnettyistä vientiluvista asetyypeittäin mutta ei tarkempia tietoja aseista, ostajista eikä myöskään tietoja kauppojen taloudellisesta arvosta. Tietoja viennin taloudellisesta arvosta Poliisihallitus ei kerää edes osana vientilupahakemusta. Poliisihallitus ei myöskään julkaise tietoja toteutuneesta viennistä. Samoin Poliisihallituksessa katsotaan

yksittäisten vientilupien olevan salaisia. Amnesty Internationalin Suomen osasto, Rauhaliitto ja Sadankomitea ovat valittaneet Bahrainin vientilupien salaamisesta Helsingin hallinto-oikeuteen. Poliisihallituksen luvilla viedään paitsi siviilituotteita myös aseita ja niiden osia, jotka on tarkoitettu asevoimille ja turvallisuusviranomaisille. Avoimuusperiaatteen pitäisi siis koskea myös muiden kuin sotatuotteiden lupia.

Poliisihallituksen käytäntö ei hankaloita ainoastaan median ja kansalaisjärjestöjen suorittamaa valvontaa vaan myös muiden viranomaisten työtä. Koska luvat ovat salaisia, Poliisihallitus ei voi jakaa vientilupatietoja muille kotimaisille lupa- ja valvontaviranomaisille eikä myöskään ulkomaisille viranomaisille. Lupaviranomaisten yhteistyö toimii pääosin hyvin mutta perustuu epävirallisiin käytäntöihin ja henkilösuhteisiin. Vastuuhenkilöiden tiheä vaihtuvuus haittaa tietotaidon karttumista ja heikentää vientivalvonnan laatua. Tilanteen parantamiseksi Suomessa voitaisiin monien muiden maiden tavoin perustaa keskitetty kansallinen vientivalvontayksikkö, jonka vastuulla olisivat vientivalvonta ja lupien myöntäminen kokonaisuudessaan.

Parlamenteilla, kansalaisjärjestöillä ja tiedotusvälineillä on tärkeä rooli vientivalvonnan todellisen toteutumisen valvonnassa ja vastuullisen asekaupan edistämässä. Voidakseen toteuttaa vientivalvontatehtävänsä nämä toimijat tarvitsevat tietoa tehdyistä vientipäätöksistä ja toteutuneesta viennistä. Asekaupan avoimuudessa on vielä suuria puutteita, eivätkä eri maiden julkistamat tiedot ole keskenään vertailukelpoisia.

VALVONTA ON SATUNNAISTA

Vientivalvontajärjestelmä on moniosainen kokonaisuus, jonka toimintaan vaikuttavat kattavan ja ajantasaisen lainsäädännön lisäksi virkamiesten tapauskohtainen harkinta ja yhteistyö sekä sotateollisuuden rakenne. Toimiva järjestelmä on paitsi laaja-alainen ja tarkka myös tehokas ja reaktiivinen. Suomessa hiljattain toteutetussa lakiuudistuksessa pyrittiin ottamaan nämä ihanteet huomioon, ja lupajärjestelmä toimii monimutkaisuudestaan huolimatta verrattain hyvin. Suurimmat puutteet liittyvät viennin valvontaan.

Esimerkiksi arabikevään seurauksena kaikki Lähi-itään ja Pohjois-Afrikkaan myönnettyt vientiluvat otettiin uudelleen tarkasteluun – tosin vasta helmikuussa 2011. Koska sähköinen järjestelmä puuttuu, kaikkien toimijoiden on vaikea muodostaa ajantasaista kuvaa viennistä ja reagoida muutoksiin. Levottomuudet olivat uudelleenarvioinnin aloitusajankohtaan mennessä

levinneet jo yhdeksään maahan, joista kolmeen oli vielä tammikuun viimeisenä päivänä 2011 voimassa puolustusministeriön myöntämä vientilupa.

Vientivalvontaan kiinnitetään kansainvälisesti kasvavassa määrin huomiota, ja järjestelmiä kehitetään monissa maissa jatkuvasti. Vienti ja viennin valvonta nousevat silti säännöllisesti otsikoihin, kun aseita ja ammuksia havaitaan maissa, joissa niitä käytetään aseellisissa selkkauksissa ja ihmisoikeusloukkauksissa.

Laiton asekauppa

Joukkotuhoaseiden eli kaksikäyttötuotteiden eli käytännössä joukkotuhoaseiden leviämisen (proliferaatio) estämiseen liittyvä tiedonvaihto kasvoi suojelupoliisin mukaan vuoden 2012 aikana vajaalla viidenneksellä (18 %)⁴².

Ampuma-aseisiin liittyvien maastavienti- ja maahantuontirikosten määrä kasvoi merkittävästi vuodesta 2011 vuoteen 2012. Rikkomusten, lievien ja ampu- ma-aserikosten määrä pysyi kutakuinkin edellisvuoden tasolla (2012: 66 kpl, 2011: 60), mutta törkeiden ampuma-aserikosten määrä kaksinkertaistui kahdesta tapauksesta neljään. Tulli takavarikoi tuliaseita vuonna 2012 390 prosenttia enemmän kuin vuonna 2011 (2012: 118, 2011: 24). Kaasuaseita taas takavarikoitiin 230 prosenttia edellisvuotta (2012: 418, 2011: 127) enemmän. Kaasuaseiden takavarikkoja perusteltiin sillä, että aseiden todettiin olevan muunnettavissa toimiviksi tuliaseiksi. Oikeus käsittelee asiaa parhaillaan, ja lainvoimainen tulkinta saataneen myöhemmin.

Sotatuotteiden kauttakuljetuksen aiheuttamien maastavientirikostutkintojen suuri määrä on huolestuttava. Kauttakuljuttavia haetaan ja myönnetään vuosittain vain muutamia, vaikka rikostapausten määrä on useina vuosina ollut sama tai suurempi kuin myönnettujen lupien määrä. Tämä tarkoittaa, että Suomen kautta kuljetettaville sotatuotteille haetaan vähän vientilupia suhteessa todelliseen kauttakuljetukseen. Merkittävin paljastunut tapaus oli panssarivaunun osien kuljettaminen Suomen kautta Syyriaan. Syyriaan oli tapahtumahetkellä voimassa EU:n asevientikielto, minkä takia tapausta tutkitaan maastavientirikoksen lisäksi sään-

Monissa Euroopan maissa on viime vuosina otettu käyttöön sähköisiä järjestelmiä ja keskitettyjä vientivalvontayksiköitä, joiden tehtävänä on luvittaa ja valvoa niin tavanomaiden aseiden kuin kaksikäyttötuotteidenkin vientiä ja tuontia. Päätösten keskitäminen yhdelle viranomaisaholle säästää resursseja, helpottaa yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa ja lisää avoimuutta ja asiantuntemuksen karttumista. Keskitämistä voitaisiin harkita Suomenkin vientivalvonnan parantamiseksi.

nöstelyrikoksena. EU oli vientikiellon takia määrännyt kaikki Syyriaan matkalla olevat alukset tarkastettaviksi. Osat löydettiin Antwerpenissa tehdyssä tarkastuksessa, ja osia kuljetanut alus määrättiin palaamaan Suomeen.

Vuoden 2012 aikana paljastui yksi sotatuotteiden luvaton välittäminen. Puolustusministeriön mukaan vuosina 2008–2012 ei myönnetty yhtään välityslupaa. Forssalainen suojavarustevalmistaja kuitenkin välitti noin viisikymmentä sotilaskäyttöön tarkoitettua pimeännäkölaitetta Yhdysvalloista Espanjan kautta kolmanteen maahan vuosina 2011–2012. Tapaus paljastui tullin valvonnassa, kun tuotteita kuljetettiin luvatta Suomen kautta huoltoon.

Vuoden aikana paljastui myös laiton asetehtas Joensuussa. Tehdas myi mitä ilmeisimmin rikolliseen käyttöön ainakin 50 pääasiassa Clock-merkkistä pistoolia, neljä pääasiassa Uzi-merkkistä konepistoolia, yhden AR-15-rynnäkkökiväärin ja yhden haulikon. Todennäköisesti yksi myydyistä konepistooleista saatiin takavarikoitua pois käytöstä sen jälkeen, kun sitä oli käytetty mieshenkilön tapossa Joensuussa alkuvuodesta 2013.

Joensuulaisesta asetehtaasta löytyi kymmenittäin edellä mainittujen aseiden luvanvaraisia osia ja muutamia tuhansia patruunoita. Aseiden osat oli ostettu luvattomasti Suomesta tai tuotu ilman lupaa pääosin Yhdysvalloista ja osittain EU-maista.⁴³ Tekoon syyllistyneet miehet tuomittiin vuosina 2010–2012 tapahtuneista teoista, mutta aseiden osia Yhdysvalloista lähettänyt mies tuomittiin maassa myös vuosina 2008–2010 tapahtuneista teoista. Lehtitietojen mukaan keskusrikospoliisi on harkinnut tutkinnan aloittamista uudelleen.

Harmaa lista

Aseiden ja sotatuotteiden vienti on osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Vientiä määrittävät lainsäädännön lisäksi muun muassa hallitusohjelma, turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko sekä kehityspoliittinen ohjelma. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan johdonmukaisuuden ja haluttujen vaikutusten aikaan saamiseksi väkivaltatuotteiden viennin on oltava linjassa ulkopolitiikan tavoitteiden kanssa. Suomen lain mukaan ehdottoman esteen sotatuotteiden viennille asettavat asevientikiellot ja kansainvälisiä aseita koskevat sopimukset. Muutoin kyse on vientilupaviranomaiden tekemästä kokonaisharkinnasta.

Käytännössä keskeisin sotatuotteiden vientiä säätelevä normisto on EU:n yhteinen kanta sotilasteknologian ja puolustustarvikkeiden viennin valvomiseksi. EU-maat ovat yhdessä linjanneet, että asekauppa ei ole tavanomaiden tavaroiden kauppaa vaan aseiden viennissä on aina noudatettava erityistä varovaisuutta. Tästä syystä yhteisessä kannassa on sovittu kahdeksan kriteeriä, joihin tulee kiinnittää huomiota vientilupia myönnettäessä. Yhteinen kanta ei koske EU- ja ETA-maihin suuntautuvaa vientiä eikä erikseen luotettaviksi arvioituja maita. Ulkoasiainministeriö julkisti asetuksen luotettaviksi arvioiduista maista keväällä 2013. Arviolta noin 15–30 prosenttia sotatuotteiden vientiluvista arvioidaan yhteisen kannan vientiperusteilla.

Selvitimme tätä raporttia varten, millaisia vientilupia Bahrainiin, Kazakstaniin ja Saudi-Arabiaan myönnettiin vuonna 2012. Eri järjestöjen mukaan ihmisoikeustilanteet näissä kolmessa maassa olivat osittain jopa pahentuneet vuodesta 2011. Globaalissa militarisoitumisesta mittavassa GMI-indeksissä Bahrain ja Saudi-Arabia sijoittuivat sijoille 9 ja 10. Kaikkiaan listalla oli 135 maata.⁴⁴

BAHRAIN

Vuonna 2010 Suomesta myönnettiin 875 000 euron arvoinen vientilupa kahdelle erilaiselle tarkkuuskiväärinmallille Bahrainiin. Aset vietiin maahan tammi-

kuussa 2011 ja vuonna 2012 Bahrain halusi hankkia lisää sotilaspatriunoita. Puolustusministeriö ei myöntänyt vientilupaa noin 100 000 kiväärin patruunalle (.308 Win ja .338 Lapua Magmun). Sen sijaan M95-kaasunaamarien varaosille myönnettiin vientilupa joulukuussa 2012. Loppukäyttäjäksi 9800 varaosalle ilmoitettiin Bahrainin armeija. Human Rights Watchin (HRW) vuosiraportin mukaan asevoimat ovat osallistuneet voimakkein rauhanomaisten mielenosoitusten hajottamiseen ja kansalaisten pidättämiseen⁴⁵. HRW:n raportin mukaan uudistuksia vaativien mielenosoittajien kokoontumis- ja järjestäytymisoikeuksia rajoitetaan edelleen Bahrainissa rajusti.⁴⁶ Kaksikäyttötuotteiden vientilupien määrä Bahrainiin kasvoi 7:stä 18:ään. Luvista suurin osa myönnettiin materiaaliluokassa *tietoliikenne ja tietoliikenteen ”suojaus”*. Bahrainin viranomaiden on raportoitu valvovan kansalaisten viestiliikennettä, esimerkiksi sosiaalisen median käyttöä, ja pidättäneen sen perusteella ihmisiä.

SAUDI-ARABIA

Toukokuussa 2011 SaferGlobe -tutkimusverkosto paljasti Patrian valmistelleen vuosia kranaatinheitinjärjestelmien myyntiä Saudi-Arabiaan. Samana vuonna Patrialle myönnettiin lupa viedä kranaatinheitinjärjestelmiä ja ammuksia Saudi-Arabiaan noin 95 miljoonan euron arvosta.

Saudi-Arabiaan vietiin vuoden 2012 aikana ammuksia kaikkiaan 195 000 eurolla. Sinne haettiin myös vientilupaa 349:lle kiväärin äänenvaimentimelle. Vientilupaa ei myönnetty. Lupaa hakenut suomalainen yritys oli kuitenkin vuonna 2010 saanut luvan viedä Saudi-Arabian armeijalle 271 kappaletta äänenvaimentimia.

Bonnin konversiotutkimuksen instituutti BICC pitää vuonna 2013 ilmestyneessä raportissaan yllättävänä sitä, että EU:n jäsenmaat jättivät myöntämättä vain yhden vientiluvan Saudi-Arabiaan vuosina 2007–2011. Vain yhden vientiluvan epäminen on yllättävää, kun

Haluatko tukea rauhantyötä? Liity pasifistiseen Sadankomiteaan!



Sadankomitea

Committee of 100 in Finland

www.sadankomitea.fi

CHANGEMAKER
KIRKON ULKOMAANAVUN NUORISOVERKOSTO

"Rauha ei tarkoita vain ristiriitojen poissaoloa,
vaan oikeudenmukaisuuden läsnäoloa."
~ Martin Luther King, 1963 ~

www.changemaker.fi



Painolaitokset
441-042.9



02-31-146